

Analysis of the Crises of Cultural Heritage in the Afghanistan (Challenges and Actions)

Farhad Shamal¹ , Mostafa Dehpahlavan² , Bijan Rouhani³

1. PhD Student in Archaeology, Department of Archaeology, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran
2. Associate Professor, Department of Archaeology, Faculty of Literature and Humanities, University of Tehran, Tehran, Iran
Email: mdehpahlavan@ut.ac.ir
3. Senior Researcher and Deputy Director of EAMENA, School of Archaeology, University of Oxford, Oxford, England

Article Info

Pp: 141-179

Original Article

Received: 2024/05/24

Revised: 2024/07/11

Accepted: 2024/07/19

 <https://dx.doi.org/10.22034/45.105.6>

Use your device to scan
and read the article online

Athar Journal
Journal of Cultural Heritage and
Tourism Research Institute
(RICHT), Tehran, Iran

Publisher:
Cultural Heritage and Tourism
Research Institute (RICHT)

ABSTRACT

Based on reports from the responsible organizations concerning cultural heritage in Afghanistan, including the Ministry of Information and Culture, the Afghanistan Archaeological Institute, the Aga Khan Cultural Institute, UNESCO, and others, thousands of pieces of ancient artifacts have been looted and stolen from the museums of this country over the years, and have been sold in various markets around the world. Following the fall of the Taliban regime in the 1970s, the presence of foreign forces in the 1980s, and the overwhelming influx of Western values in the form of democracy through media, another aspect of this country's cultural heritage (intangible cultural heritage) has been targeted. This has occurred while numerous international documents related to cultural heritage have been ratified and are currently in force. The research question of this study is how multiple crises have affected Afghanistan's cultural heritage and how optimal management of this heritage can be achieved to preserve national identity and promote sustainable development. The aim of this study is an analytical examination of the crises facing Afghanistan's cultural heritage. This research is classified as applied research based on its objective and was conducted descriptively and survey-wise in terms of research methodology. The findings of the study revealed that cultural heritage management in Afghanistan presents an opportunity to strengthen national identity and sustainable development. Given the existing challenges, the research indicates that weak management, a lack of public and specialized awareness, and tribalism are the main factors threatening Afghanistan's cultural heritage. Effective protection of this heritage requires the strengthening of civil society and nationalism, free from tribalism, with a focus on education and awareness-raising. This is not only vital for preserving the country's cultural identity but also for promoting peace and stability. It is essential for the Afghan government, along with the international community and organizations, to take effective steps towards the protection and management of this heritage.

Keywords: Crisis, Cultural Heritage, Afghanistan, Protection, Sustainable Development, Historical Monuments.

Copyright © 2023. This open-access journal is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the AttributionNonCommercial terms.

URL: <https://athar.richt.ir/article-2-1716-en.html>

How to Cite This Article:

Shamal, F., Dehpahlavan, M. & Rouhani, B., (2024). "Analysis of the Crises of Cultural Heritage in the Afghanistan (Challenges and Actions)". *Athar*, 45 (105): 141-179. <https://dx.doi.org/10.22034/45.105.6>

Introduction

Cultural heritage is an integral part of a nation's historical and national identity, serving as a bridge between the past and present while shaping the future. It plays a crucial role in preserving the culture, history, and traditions of a society, fostering national pride, and promoting social cohesion. Afghanistan, with its ancient history and rich cultural background, is home to some of the most significant cultural heritage sites in the region. Historical monuments, ancient structures, traditional arts, crafts, and manuscripts bear testimony to the country's glorious civilization and contribute to the collective memory of its people. These cultural treasures offer valuable insights into Afghanistan's past and provide a sense of continuity and identity in the face of modern challenges.

However, Afghanistan's cultural heritage has been under constant threat for decades due to prolonged war, political instability, and socio-economic challenges. Deliberate destruction and looting of historical artifacts, along with the absence of effective legal frameworks for heritage protection, have significantly damaged the country's cultural assets. Additionally, budget constraints, insufficient political will, and a lack of public awareness about the true value of cultural heritage have compounded these issues. Moreover, political conflicts and the influence of extremist groups have caused irreversible damage to many archaeological sites and cultural treasures, further exacerbating the crisis.

The urgency of conducting research in this field is highlighted by the need to understand the underlying factors contributing to the deterioration of cultural heritage in Afghanistan and to propose practical solutions for its effective management and protection. This study seeks to identify the critical challenges faced in the preservation of Afghanistan's cultural heritage and suggest strategies for mitigating the damage and improving heritage management.

The research will adopt an analytical-descriptive approach, combining a review of existing literature, detailed analysis of documented data, and an assessment of the impacts of various crises on Afghanistan's cultural heritage. Data will be collected through structured questionnaires, designed with both general and specialized sections, and will be analyzed using descriptive and inferential statistical methods.

The primary objectives of this study include: analyzing the ongoing crisis in Afghanistan's cultural heritage, examining the role of national and international institutions in heritage preservation, and proposing actionable strategies to enhance heritage management. It is hoped that the findings of this research will not only inform policy-making but also raise public awareness of the importance of cultural heritage, ensuring that Afghanistan's cultural legacy is preserved for future generations.

Discussion

The crisis of Afghanistan's cultural heritage stems from a complex interaction of historical, political, and economic factors. Years of war, political instability, and economic challenges have severely impacted the preservation of the country's historical sites and artifacts. Despite efforts by national and international organizations, the protection of Afghanistan's cultural heritage remains disorganized and lacks a long-term

strategic vision. The absence of a comprehensive and sustainable approach has left many heritage sites vulnerable to destruction.

A major challenge in cultural heritage preservation is the difference in perspectives between experts and the general public regarding its importance. Specialists emphasize the role of cultural heritage in shaping national identity, fostering sustainable development, and promoting unity, while much of the population remains unaware of its value. This lack of awareness is primarily due to insufficient education, inadequate media coverage, and the absence of public discourse on the subject. To address this, targeted awareness campaigns, educational initiatives, and media engagement should be introduced to enhance public understanding and encourage grassroots movements advocating for the protection of cultural assets.

Institutional weaknesses further exacerbate the crisis. The lack of strong enforcement mechanisms, limited financial resources, and bureaucratic inefficiencies has significantly hindered preservation efforts. Political instability, tribalism, and corruption further complicate these issues, preventing unified policies to safeguard heritage. Establishing an independent, well-funded heritage management body with legal authority is crucial to ensuring the long-term protection of Afghanistan's historical legacy and to create policies that involve local stakeholders effectively.

International organizations have played a role in promoting heritage preservation, yet their efforts have been insufficient due to security challenges and inconsistent cooperation from Afghan authorities. Strengthening collaboration between national institutions and international organizations is essential for implementing sustainable policies and securing financial and technical support for conservation projects. This cooperation is vital for overcoming logistical and political hurdles.

Additionally, the economic benefits of cultural heritage preservation should not be overlooked. A well-managed heritage sector can boost tourism, create jobs, and foster economic growth. However, achieving these goals requires investments in infrastructure, a stable security environment, and active community participation. Engaging local communities in preservation efforts can enhance sustainability and ensure long-term protection.

In conclusion, preserving Afghanistan's cultural heritage is a shared responsibility that extends beyond government institutions. Bridging the knowledge gap between experts and the public, establishing stronger legal frameworks, and securing long-term funding and institutional support are essential steps toward safeguarding Afghanistan's historical legacy for future generations.

Conclusion

The issue of supporting and protecting cultural heritage in Afghanistan is crucial, particularly given the country's prolonged internal conflicts. These conflicts have left little space for the government and the people to focus on preserving their cultural legacy. Reports from relevant institutions indicate that over the years, Afghanistan's museums have been looted, and thousands of historical artifacts have been stolen and sold globally. Those artifacts that could not be moved, such as the Buddhas of Bamiyan, have been destroyed due to extremist ideologies. After the fall of the Taliban regime, the influx of foreign forces and the imposition of Western values, particularly through democracy and media, further targeted Afghanistan's intangible cultural

Analysis of the Crises of Cultural Heritage in the...

heritage. This has occurred despite the existence of various international conventions aimed at protecting cultural heritage. The occurrence of these events, despite the frameworks in place, reveals the challenges faced in implementing these conventions and demonstrates barriers preventing their successful application in safeguarding cultural heritage.

The importance of this research lies in its focus on identifying and analyzing these challenges, while proposing practical solutions. According to the quantitative analysis, it can be concluded that the general public in Afghanistan has an understanding of their cultural heritage similar to that of experts. However, there is a significant lack of awareness regarding the management of heritage and the responsibilities of heritage organizations. This gap is twofold: first, both the general public and professionals involved in heritage management share a similar understanding of cultural heritage, but specialized knowledge is absent. Second, neither the public nor heritage experts possess adequate awareness about the roles and duties of museum managers or heritage organizations. Additionally, there is insufficient knowledge about sustainable development and its connection to heritage management.

The research reveals that Afghanistan's greatest issue is a management crisis across all sectors, including cultural heritage. This crisis is exacerbated by the lack of proper education regarding the nature of cultural heritage, the role of organizations, and the responsibilities of citizens. Furthermore, there is a notable shortage of up-to-date professional knowledge among heritage experts.

Based on these findings, several solutions are proposed: revising management systems, recruiting qualified experts, allocating more resources, and enhancing public awareness through education and media. Strengthening international cooperation is also crucial, as many of Afghanistan's cultural treasures are of global significance. To address the cultural heritage crisis, Afghanistan needs a civil society that transcends tribalism, promotes national unity, and fosters democratic governance.

Acknowledgments

Finally, the authors would like to express their gratitude to the anonymous reviewers of the journal who enriched the text of the article with their valuable comments.

Observation Contributions

This article is based on the PhD thesis of Farhad shamal titled "An Analysis of the Cultural Heritage Crises in Afghanistan (Challenges and Measures)," which was defended on 18-9-2024 at the University of Tehran. The contribution of the authors is equal.

Conflicts of Interest

There are no conflicts of interest among the authors. All financial resources for this work were provided by the researchers.

مقاله پژوهشی

تحلیلی بر بحران‌های میراث‌فرهنگی افغانستان (چالش‌ها و اقدامات)

فرهاد شمال^۱، مصطفی ده‌پهلوان^۲، بیژن روحانی^۳

۱. دانشجوی دکتری باستان‌شناسی، گروه باستان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه باستان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول)

Email: mdehpahlavan@ut.ac.ir

۳. پژوهشگر ارشد و معاون پروژه باستان‌شناسی در خطر در خاورمیانه و شمال آفریقا، دانشکده باستان‌شناسی، دانشگاه آکسفورد، آکسفورد، انگلستان

اطلاعات مقاله

صفحات: ۱۷۹-۱۴۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۳/۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۴/۲۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۴/۲۹

خلاصه

بر اساس گزارش‌هایی که از ارگان‌های مسئول در زمینه میراث‌فرهنگی در افغانستان، از جمله وزارت اطلاعات و فرهنگ افغانستان، مؤسسه باستان‌شناسی افغانستان، مؤسسه فرهنگی آقاخان، سازمان یونسکو و... ارائه کرده‌اند در طول این سال‌ها با به تاراج رفتن و غارت شدن موزه‌های این کشور، هزاران قطعه از آثار باستانی آن به سرقت رفته و در بازارهای مختلف جهان به فروش رسیده‌اند. پس از سقوط رژیم طالبان در دهه ۷۰ م. حضور نیروهای خارجی در دهه ۸۰ م. و هجوم سیل‌آسای ارزش‌های غربی در قالب دموکراسی با سلاح رسانه، بخش دیگری از میراث‌فرهنگی این کشور (میراث‌فرهنگی ناملموس) را هدف قرار داده است. این همه در حالی صورت گرفته است که اسناد بین‌المللی متعدد در رابطه با میراث‌فرهنگی به تصویب رسیده و در حال اجرا می‌باشند. پرسش پژوهش حاضر این است که چگونه بحران‌های متعدد، میراث‌فرهنگی افغانستان را تحت تأثیر قرار داده‌اند و چگونه می‌توان به مدیریت بهینه این میراث برای حفظ هویت ملی و توسعه پایدار دست‌یافت؟ هدف پژوهش حاضر تحلیلی بر بحران‌های میراث‌فرهنگی افغانستان می‌باشد. این پژوهش در طبقه‌بندی تحقیقات بر مبنای هدف، از نوع پژوهش کاربردی و از لحاظ روش پژوهش، به صورت توصیفی-پیمایشی انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان‌دادند؛ مدیریت میراث‌فرهنگی در افغانستان یک فرصت برای تقویت هویت ملی و توسعه پایدار است. با توجه به چالش‌های موجود، این پژوهش نشان می‌دهد که مدیریت ضعیف، کمبود آگاهی عمومی و تخصصی، و قبیله‌گرایی از عوامل اصلی تهدید میراث‌فرهنگی افغانستان هستند. برای حفاظت مؤثر از این میراث، نیاز به تقویت جامعه مدنی و ملی‌گرا، به دور از قبیله‌گرایی و با تمرکز بر آموزش و آگاهی‌بخشی وجود دارد. این امر نه تنها برای حفظ هویت فرهنگی کشور، بلکه برای ترویج صلح و ثبات نیز حیاتی است. لازم است دولت افغانستان به همراه جامعه جهانی و سازمان‌های بین‌المللی، در راستای حفاظت و مدیریت این میراث، گام‌های مؤثری بردارند.

کلید واژه‌ها: بحران، میراث فرهنگی، افغانستان، حفاظت، توسعه پایدار، بناهای تاریخی بامیان.

حق کپی رایت انتشار: این نشریه دارای دسترسی باز، تحت قوانین گواهی‌نامه بین‌المللی Creative Commons Attribution 4.0 International License منتشر می‌شود که اجازه اشتراک (تکتیر و بازآرایی محتوا به هر شکل) و انطباق (باز ترکیب، تغییر شکل و بازسازی بر اساس محتوا) را می‌دهد.

URL: <https://athar.richt.ir/article-2-1716-fa.html>

فصلنامه اثر

نشریه پژوهشکده ابنیه و بافت‌های تاریخی، پژوهشگاه میراث‌فرهنگی و گردشگری، تهران، ایران

ناشر:

پژوهشگاه میراث‌فرهنگی و گردشگری

شمال، فرهاد؛ ده‌پهلوان، مصطفی؛ و روحانی، بیژن، (۱۴۰۳). «تحلیلی بر بحران‌های میراث‌فرهنگی افغانستان (چالش‌ها و اقدامات)». اثر، ۴۵

(۱۰۵): ۱۷۹-۱۴۱. <https://dx.doi.org/10.22034/45.105.6>

مقدمه

میراث فرهنگی به عنوان بخش اساسی از هویت ملی و تاریخی هر کشور، نقشی حیاتی در تداوم فرهنگ و تاریخ جامعه ایفا می‌کند. افغانستان، با تاریخ کهن و غنای فرهنگی، دارای میراث فرهنگی ارزشمندی است که به عنوان نشانه‌ای از تمدن‌های پیشین شناخته می‌شود؛ اما بحران‌های مداوم جنگ، بی‌ثباتی سیاسی، و چالش‌های اقتصادی و اجتماعی، به طور جدی بر وضعیت این میراث تأثیر گذاشته و مدیریت و حفاظت از آن را با مشکلات عدیده‌ای مواجه کرده است. این مقاله به تحلیل جامع بحران‌های میراث فرهنگی در افغانستان پرداخته و عواملی که منجر به شکل‌گیری این بحران‌ها شده‌اند را شناسایی می‌کند. ضرورت پژوهش در این زمینه از آنجا ناشی می‌شود که شناخت دقیق مشکلات و ارائه راهکارهای عملی برای مدیریت و حفاظت از میراث فرهنگی، به‌ویژه در شرایط کنونی، ضروری است. تحقیق حاضر از روش تحلیلی - توصیفی استفاده خواهد کرد که شامل بررسی ادبیات موجود، تحلیل داده‌های مستند، و ارزیابی تأثیرات بحران‌های مختلف بر میراث فرهنگی است. پرسشنامه‌های طراحی شده برای جمع‌آوری داده‌ها، شامل دو بخش عمومی و تخصصی، به تحلیل‌های آماری توصیفی و استنباطی منجر خواهند شد. اهداف این تحقیق شامل تحلیل بحران‌های میراث فرهنگی، بررسی نقش نهادهای مسئول و سازمان‌های بین‌المللی، و ارائه راهکارهای مؤثر برای حفاظت و مدیریت این میراث است.

عوامل مؤثر بر بحران‌های میراث فرهنگی افغانستان

افغانستان با توجه به قدمت آن، کشوری غنی، سرشار از آثار باستانی و ابنیه تاریخی است. وجود معروف‌ترین اماکن و بناها در کنار صدها استوپا^۱ و مغاره^۲ و مواریت^۳ برجای مانده از دوران پیش و پس از اسلام، سبب شده تا در عصر حاضر اهمیت و جایگاه میراث فرهنگی افغانستان زبان زد خاص و عام گردد و توجه کشورهای منطقه و دوست‌داران میراث فرهنگی از جمله جهانگردان و پژوهشگران را به خود جلب کند. نظر به موقعیت جغرافیایی خاص افغانستان، مورخین داخلی و پژوهشگران خارجی آن را به عنوان قلب آسیا و چهارراه تمدن‌های شرق و غرب خوانده‌اند؛ یکی از این راه‌ها که ارتباط شرق را با غرب تأمین می‌نمود، شبکه ارتباطی موسوم به راه ابریشم بود (شمال، ۱۳۹۲). با وجود این موقعیت منحصربه‌فرد، سلسله‌ای از مسائل و مشکلات سیاسی، اجتماعی و طبیعی وضعیت میراث فرهنگی این کشور را بسیار شکننده و بغرنج کرده است. در ادامه به مهم‌ترین چالش‌های مؤثر بر این موضوع می‌پردازیم:

جنگ: عامل جنگ و ناامنی‌های مسلحانه، یکی از عوامل نگران‌کننده‌ای است که در بسیاری از کشورها، از جمله افغانستان، حیات مطلوب میراث فرهنگی را مورد تهدید قرار می‌دهد (مظفری، ۱۳۷۶). (جمالی، ۱۳۸۷). در دهه‌های گذشته بسیاری از آثار تاریخی و فرهنگی افغانستان از جمله مجسمه‌های بودا در بامیان، باغ‌ها و بناهای معروف تاریخی، محوطه‌های باستانی و موزه‌ها به شدت تحت تأثیر جنگ و ناامنی قرار گرفته‌اند (چراغچی، ۱۳۷۹). عدم توجه به حفظ این آثار منجر به تخریب و از بین رفتن بسیاری از آنها شده است (خسروی، ۱۳۹۶).

1. Stupa
2. Cave

شکل ۱. قصر دارلامان تخریب شده از اثر جنگ‌های داخلی ده هفتاد (منبع: عکس از فرهاد شمال)

Fig. 1. Darulaman Palace destroyed by the effects of the 1970s civil wars (Source: Photo by Farhad Shamal)

برای پیشگیری از این وضعیت نگران‌کننده، لزوم محافظت از این آثار و همچنین تحریک جامعه بین‌المللی بدین منظور، در کنار تلاش برای پایان دادن به جنگ و ناامنی در این خطه، بیش از پیش احساس می‌شود. اقداماتی مانند همکاری با سازمان‌های بین‌المللی محافظت از آثار تاریخی، آموزش عمومی در مورد اهمیت حفظ میراث فرهنگی و ایجاد برنامه‌های مشترک بین کشورها برای حفاظت از میراث فرهنگی در این خصوص راهگشا خواهد بود (زحمتکش، ۱۳۹۶).

حفاری‌ها یا قاجاق: حفاری‌های غیرمجاز یکی از مشکلات اساسی است که بر میراث فرهنگی افغانستان و سایر کشورها تأثیر منفی گذاشته است. این گونه فعالیت‌ها افزون بر اینکه منجر به از بین رفتن و تخریب آثار باستانی و تاریخی می‌شود (Bouchenaki, 2020)، افزایش فقر فرهنگی و علمی را نیز به سبب کوتاه کردن دست متخصصان و پژوهشگران از نظارت بر آنها، در پی دارد (Hakimi, 2023). برای مقابله با این مشکل، نیاز به همکاری بین‌المللی و تلاش‌های مشترک دولتی و غیردولتی است. اقداماتی چون تقویت قوانین محلی و بین‌المللی مرتبط با حفاظت از میراث فرهنگی، افزایش نظارت و کنترل مرزها برای جلوگیری از قاچاق اشیاء باستانی، اطلاع‌رسانی و آموزش عمومی در مورد اهمیت حفاظت میراث فرهنگی، همچنین همکاری با بازارهای بین‌المللی برای جلوگیری از خرید و فروش اشیاء باستانی، در این خصوص مفید واقع خواهد شد (Mulholland, 2023). در مجموع به عنوان یک شهروند جهانی، ما همگی مسئولیت داریم تا به حفظ میراث فرهنگی اهمیت دهیم و در ترویج ارزش‌های انسانی و تاریخی مشارکت کنیم. میراث فرهنگی افغانستان نیز از این قائده مستثنی نیست (Rider, Skills and Taisne, 2023).

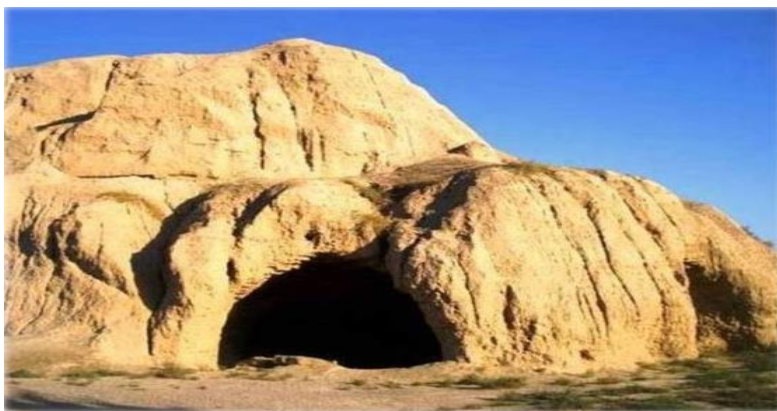
حوادث طبیعی: در کنار سایر عوامل مخرب حوادثی مانند زلزله، سیل، خسارات ناشی از تغییرات آب‌وهوایی و ... نیز تأثیراتی بسیار جدی بر میراث فرهنگی افغانستان داشته است (Sarwari, 2024). این حوادث می‌توانند منجر به تخریب آثار باستانی، ساختمان‌های تاریخی و اماکن مذهبی شوند و ارزش فرهنگی و تاریخی این مناطق را به شدت تهدید کنند (ممتاز، ۱۳۹۱).

شکل ۲. تصاویر از منار جام، حالت پیش از تخریب و حالت تخریب آن به اثر حوادث طبیعی (منبع: تصویر گرفته شده از سایت ایراف)
 Fig. 2. Images of the Minaret of Jam, before and after its destruction due to natural disasters (Source: Image taken from the IRAF website)

برای پیشگیری و مدیریت این حوادث، نیاز به برنامه‌ریزی مدیریت بحران، تقویت زیرساخت‌ها، آموزش عمومی و آمادگی جامعه محلی همچنین همکاری بین‌المللی است. اقداماتی مانند تهیه نقشه‌های خطر زلزله و سیل، اجرای تمرین‌های آمادگی برای مواجهه با حوادث طبیعی، تأمین امکانات نجات و امداد و ایجاد سیستم‌های هشداردهنده می‌توانند به مدیریت و کاهش خطرات حوادث طبیعی بر میراث فرهنگی کمک کنند. باتوجه به اقدامات یاد شده، راهکارهای پیشگیرانه و مناسب با همکاری بین‌المللی، می‌تواند میراث فرهنگی افغانستان و سایر کشورها را در برابر حوادث طبیعی حفظ کرده و آنها را به نسل‌های آینده منتقل کند.

فرسایش (عدم نظارت و رسیدگی): فرسایش به معنای تخریب و از بین رفتن تدریجی میراث فرهنگی به علت عدم نظارت، مراقبت و رسیدگی مناسب است. این مشکل می‌تواند به علت عدم تخصیص منابع کافی، نقص در سیاست‌ها و قوانین محافظتی، نقص در نظارت، همچنین عدم آگاهی جامعه در مورد اهمیت حفاظت از میراث فرهنگی نیز رخ دهد. برخی از عوامل فرسایش عبارت اند از: تخریب ناقص؛ هنگامی که ساختمان‌ها یا آثار باستانی تخریب می‌شوند و سپس به درستی ترمیم نمی‌شوند، فرسایش رخ می‌دهد و ارزش فرهنگی و تاریخی این آثار کاهش می‌یابد. عدم نظارت مستمر، نقص در نظارت و پایش مداوم بر آثار باستانی و موارد فرهنگی دیگر، سبب می‌شود که این آثار در معرض خطر قرار گیرند و تحت تأثیر عوامل طبیعی و انسانی قرار بگیرند (Karaucak., Steiniger and Boroffka, 2021).

شکل ۳. تصویر از معبد آتش‌کده نوبهار بلخ (منبع: تصویر گرفته شده از مقاله استاد حامد نوید)
 Fig. 3. Image of the Nobahaar Balkh Fire Temple (Source: Image taken from Professor Hamid Novid's article)

عدم حفاظت مناسب، عدم تخصیص منابع کافی شامل امکانات حفاظتی، نیروی انسانی متخصص و بودجه مالی برای حفاظت و نگهداری میراث فرهنگی افغانستان می‌تواند به فرسایش منجر شود. از موارد دیگر فرسایش می‌توان به نقص در سیاست‌ها و قوانین محافظتی اشاره کرد. گاهی اوقات قوانین و سیاست‌های محافظتی قوی نیستند یا به درستی اجرا نمی‌شوند، که می‌تواند به تخریب میراث فرهنگی افغانستان منجر شود (Samimi, S. A. B. and Maraschin, 2023). برای مقابله با فرسایش، نیاز به تعهد دولتی قوی، تخصیص منابع کافی، ارتقاء نظارت و پایش، آموزش عمومی درباره اهمیت حفظ میراث فرهنگی و اجرای قوانین و سیاست‌های محافظتی قوی است. همچنین همکاری بین‌المللی و ترویج ارزش‌های فرهنگی و تاریخی می‌تواند در حفظ میراث فرهنگی افغانستان کمک کننده باشد.

وندالیسم: وندالیسم یک رفتار نامتعارف اجتماعی و آن دسته از بزه‌کاری‌هایی گفته می‌شود که هدف اصلی آن تخریب اموال عمومی است. وندال کسی است که به دلایلی در برابر هر آنچه کاربردی، زیبا و متعلق به عموم افراد است رفتار تخریب‌گرایانه دارد. این رفتار ریشه اکتسابی دارد و شرایط محیطی که فرد در آن رشد یافته است در بروز این رفتار بسیار مؤثر است. علاوه بر عوامل رفتاری انسان، عوامل شناخته شده طبیعی و اقلیمی نیز در حیطه وندالیسم قرار می‌گیرد (کیهان‌پور، ۱۳۹۷). از جمله این رفتارها یادگارنویسی بر آثار تاریخی کشورها است. این رفتار مختص به کشور خاصی نیست و یکی از معضله‌هایی است که نه تنها در افغانستان در بسیاری از کشورها دیده می‌شود. به طوری که افراد محلی و بازدیدکنندگان با وسایل مختلف به یادگارنویسی و وارد کردن زخمه بر پیکره بناهای مختلف می‌پردازند. علاوه بر یادگارنویسی، چسباندن کاغذ تبلیغاتی، کوبیدن میخ، روشن کردن آتش، همه و همه آسیب‌های بزرگ و کوچکی هستند که از سوی خود ما و عموم مردم به بناهای تاریخی وارد می‌شود.

دلیل نام‌گذاری این آسیب اجتماعی، رفتار مشابهی است که از سوی قوم وندال‌ها^۱ به رهبری شخصی به نام گایسریک^۲ در دوران باستان صورت پذیرفته بود. وندال‌ها یکی از زیرمجموعه‌های قوم ژرمن بوده‌اند که در قرون اول تا پنجم م.، در دوران سقوط امپراطوری روم غربی به تاخت و تازه‌ای گسترده‌ای در قاره اروپا دست زدند و مهم‌ترین اقدام آنان، غارت و ویرانی رم در سال ۴۵۵ م.، بود. در این تاخت‌وتاز، بسیاری از بناهای تاریخی و فرهنگی رم، توسط وندال‌ها از میان رفت و آنان بدون توجه به قدمت و ارزش آثار رم باستان، این آثار را بی‌دلیل، نابود کردند (Conant, 2012).

حس دلبستگی که فرد به مکان تاریخی دارد سبب می‌شود که وی با نوشتن یادگاری بر دیوارهای بنای تاریخی لحظه‌ی خوب بودن در آن مکان را جاودانه کند و نشانی از خود را در آن مکان باقی بگذارد. از این گذشته، فرد احساس مالکیت داشته و خود را از مکان جدا نمی‌داند (محمد شفیع و همکاران، ۱۴۰۲). علاوه بر این یادگاری نویسی‌ها، انگیزه‌ی سودجویی و به‌دست‌آوردن اشیای قیمتی وندالیسم دیگری است که سبب تخریب بناهای تاریخی می‌شود و به‌وفور در افغانستان دیده می‌شود. گاهی موضوع پیچیده‌تر از رفتار فردی و سودجویی شخصی است. به این صورت که نیت تخریب و وندالیسم، محور یک تمدن و فرهنگ غنی است که از سوی گروه‌های سیاسی خاصی برنامه‌ریزی و هدایت می‌شود. به‌گونه مثال نمونه‌ی بارز آن رفتار در افغانستان انفجار مجسمه‌های بودا در ولایت بامیان است.

1. Vandals
2. Gaiseric

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های انجام شده در خصوص مدیریت میراث فرهنگی افغانستان را می‌توان به دو بخش تقسیم نمود. اول، پژوهش‌هایی که به اهمیت بررسی میراث فرهنگی ملموس و ناملموس افغانستان پرداخته‌اند؛ و دوم، پژوهش‌هایی که به دنبال راهکارهایی برای حل بحران‌های پیرامون میراث فرهنگی افغانستان و منطقه هستند. آقای اکبر بهدا امینی در سال ۱۳۶۱ در مجموعه مقالات ششمین سمینار بین‌المللی مطالعات کوشانی به چالش‌های فراروی میراث فرهنگی به صورت علمی و گسترده پرداخته و یکی از مراجع مهم برای پژوهش‌های مرتبط با میراث فرهنگی است (امینی، ۱۳۶۱). «نظری به میراث فرهنگی افغانستان» عنوان کتابی از خانم ناسی هچ دوپری است که در سال ۱۹۹۸م، توسط انتشارات انجمن حفظ میراث‌های فرهنگی افغانستان در کابل به چاپ رسیده و به اهمیت و جایگاه میراث فرهنگی افغانستان می‌پردازد (دوپری، ۱۹۹۸م). جریده رسمی قانون حفظ آثار تاریخی و فرهنگی شماره ۷۲۸ سال ۱۳۸۳ چاپ کابل، منبعی معتبر در خصوص اصول قانونی مرتبط با میراث فرهنگی افغانستان است. مقاله جمیزولوس با عنوان «افغانستان زخمی جنگ» در سال ۲۰۰۰م، در نشریه انجمن حفظ میراث فرهنگی افغانستان چاپ شده و به تحلیل آسیب‌های جنگ بر میراث فرهنگی پرداخته است (جمیزولوس، ۲۰۰۰م). کتاب «جغرافیای توریستی افغانستان» از محمدعظیم عظیمی که در سال ۱۳۹۱ در کابل توسط انتشارات خراسان چاپ شده، به موضوعات عمومی گردشگری و اهمیت آن پرداخته است (عظیمی، ۱۳۹۱ الف). در همین سال، کتاب دیگری با عنوان «آشنایی با بناهای تاریخی» از همین نویسنده به چاپ رسیده که به معرفی میراث فرهنگی افغانستان می‌پردازد (عظیمی، ۱۳۹۱ ب). این دو کتاب به دلیل موضوعات عمومی و محتوای مشابه، می‌توانند به صورت یک‌جا و با ارجاع واحد ذکر شوند. کتاب «تاریخچه تحقیقات باستان‌شناسی در ولایت بامیان» نوشته کتاب‌خان فیضی در سال ۱۳۹۵ توسط انتشارات یوسفزاد در کابل به چاپ رسیده است و به اهمیت و چگونگی بناها و آثار باستانی بامیان می‌پردازد (فیضی، ۱۳۹۵). این کتاب به دلیل داشتن محتوای خاص در زمینه میراث فرهنگی بامیان، به عنوان منبع معتبر در این حوزه قابل استفاده است. در «مجموعه مقالات سمینار مطالعه و طرق حفظ ساحات باستانی دوره کوشانی» مقاله‌ای به نام «حفظ میراث‌های فرهنگی و حراست آن با همکاری جرگه‌های قومی»، نوشته خانم فایقه لحظه، در سال ۱۳۸۶ توسط معاونیت علوم بشری مرکز بین‌المللی تحقیقات کوشانی در کابل چاپ شده است و به موضوعات مرتبط با حفاظت و مدیریت میراث فرهنگی پرداخته است (لحظه، ۱۳۸۶). کتاب «روند بازسازی آثار میراث فرهنگی افغانستان» نوشته جواد (۱۳۹۲) به توضیح فعالیت‌ها و تلاش‌های انجام‌شده در دوران پس از منازعات داخلی افغانستان در زمینه بازسازی و مرمت میراث فرهنگی پرداخته است. این کتاب به دلیل ارائه جزئیات مرتبط با همکاری سازمان‌های بین‌المللی و مراکز دولتی، به عنوان مرجع مهمی در این حوزه مطرح است (جواد، ۱۳۹۲). مقاله‌ای با عنوان «ظرفیت‌سازی برای مدیریت بحران» نوشته علی میرزایی و همکاران (۱۳۹۳) به بررسی اهمیت غیرقابل جایگزین بودن میراث فرهنگی و تهدیدات ناشی از فقدان آن پرداخته است که از این نظر در دسته دوم پژوهش‌ها قرار می‌گیرد (میرزایی و همکاران، ۱۳۹۳). کتاب «آینده مجسمه‌های بودای بامیان» ویرایش شده توسط ماسانوری ناگائوکا (۲۰۲۰م) که به بررسی تخریب و بازسازی مجسمه‌های بودای بامیان پرداخته، یکی دیگر از منابع کلیدی در این زمینه است که به تلاش‌های جامعه بین‌المللی نیز اشاره می‌کند (ناگائوکا، ۲۰۲۰م). کتاب «آشنایی با میراث فرهنگی ملموس و ناملموس» نوشته سمیه مراقی و سیدحسین اکبری فراگرد (۱۴۰۱) به جنبه‌های مختلف حفاظت از میراث فرهنگی پرداخته است و به عنوان یک منبع جامع در این زمینه محسوب می‌شود (مراقی و اکبری فراگرد، ۱۴۰۱). مقاله «میراث فرهنگی افغانستان؛ فرهنگی به قدمت تاریخ» به اهمیت نقش صنعت گردشگری و میراث فرهنگی در پیشرفت و توسعه کشور افغانستان می‌پردازد (ماندگار، ۱۴۰۰). همچنین، کتاب «حمایت از میراث فرهنگی در قوانین افغانستان و اسناد بین‌الملل» نوشته شریفی (۱۴۰۰)، به بررسی جنبه‌های قانونی حفاظت از میراث فرهنگی

پرداخته و به‌عنوان یک منبع معتبر در این زمینه معرفی شده است. در نهایت، کتاب «آشنایی با میراث فرهنگی» نوشته محمدعظیم عظیمی در سال ۱۳۹۴ توسط انتشارات نگار در کابل چاپ شده و به معرفی موارث فرهنگی و مناطق گردشگری افغانستان پرداخته است (عظیمی، ۱۳۹۴). پژوهش‌های انجام شده در خصوص مدیریت میراث فرهنگی افغانستان را می‌توان به دو بخش تقسیم نمود. اول پژوهش‌هایی که به اهمیت بررسی میراث فرهنگی ملموس و ناملموس افغانستان پرداخته‌اند و دوم پژوهش‌هایی که به دنبال راهکارهایی برای حل بحران‌های پیرامون میراث فرهنگی افغانستان و منطقه هستند. در ادامه سعی شده تا به‌صورت اجمالی به این موارد اشاره شود.

آقای اکبر بهدا امینی در سال ۱۳۶۱ در مجموعه مقالات ششمین سمینار بین‌المللی مطالعات کوشانی مرکز باستان‌شناس به چالش‌های فراروی میراث فرهنگی به‌صورت بسیار علمی و گسترده پرداخته و یکی از مراجع مهم برای پژوهش‌های مرتبط با میراث فرهنگی است (امینی ۱۳۶۱). «نظری به میراث فرهنگی افغانستان» عنوان کتاب از خانم ناسی هج دوپری^۱ است که در سال ۱۹۹۸م، توسط انتشارات انجمن حفظ میراث‌های فرهنگی افغانستان در کابل به چاپ رسیده است. این کتاب پیرامون اهمیت، جایگاه و خصوصیات میراث فرهنگی افغانستان است (دوپری ۱۹۹۸م). جریده رسمی قانون حفظ آثار تاریخی و فرهنگی شماره ۷۲۸ سال ۱۳۸۳ چاپ کابل، منبعی معتبر در خصوص اصول قانونی مرتبط با میراث فرهنگی افغانستان است. پیام یونسکو سال ۱۹۸۸م، با عنوان «میراث جهانی، میراثی برای همه» شماره ۲۱۹ سال بیستم، در خصوص میراث فرهنگی منتشر شده که مطالبی ارزنده و جامع را پیرامون میراث جهانی بیان کرده است. پژوهشی از جمیزلوس^۲ با عنوان «افغانستان زخمی جنگ» در سال ۲۰۰۰م، در نشریه انجمن حفظ میراث فرهنگی افغانستان چاپ شده است (جمیزلوس ۲۰۰۰م). «جغرافیای توریستی افغانستان» عنوان کتابی از محمدعظیم عظیمی است که در سال ۱۳۹۱ در کابل، توسط انتشارات خراسان چاپ شده و در آن به موضوعات عمومی گردشگری و اهمیت آن پرداخته است (عظیمی، ۱۳۹۱ الف). کتاب «آشنایی با بناهای تاریخی» نوشته محمد عظیم عظیمی در همان سال توسط انتشارات خراسان در کابل اقبال چاپ یافته است. نویسنده در این کتاب به‌صورت کامل به معرفی موارث فرهنگی پرداخته است (عظیمی، ۱۳۹۱ ب) «تاریخچه تحقیقات باستان‌شناسی در ولایت بامیان» عنوان کتابی از کتاب‌خان فیضی است که در سال ۱۳۹۵ توسط انتشارات یوسفزاد در کابل زیور چاپ یافته است؛ در این کتاب مطالب بسیار ارزنده‌ای در مورد میراث فرهنگی و داشته‌های باستانی بامیان افغانستان نگاشته شده است که نویسنده در آن به اهمیت و چگونگی بناها و آثار باستانی پرداخته است و از نظر علمی می‌توان از آن به‌عنوان یک منبع معتبر استفاده کرد (فیضی، ۱۳۹۵). در «مجموعه مقالات سمینار مطالعه و طرق حفظ ساحات باستانی دوره کوشانی» مقاله‌ای زیر نام «حفظ میراث‌های فرهنگی و حراست آن با همکاری جرگه‌های قومی»، از خانم فایقه لحظه، است که در سال ۱۳۸۶ توسط معاونیت علوم بشری مرکز بین‌المللی تحقیقات کوشانی در کابل اقبال چاپ یافته است و به مواردی مانند حفاظت و شیوه‌های مدیریتی از میراث فرهنگی اشاره دارد (فایقه لحظه، ۱۳۸۶). کتاب «روند بازسازی آثار میراث فرهنگی افغانستان» نوشته جوادی (۱۳۹۲) به توضیح فعالیت‌ها و تلاش‌های انجام شده در دوران پس از منازعات داخلی افغانستان در زمینه بازسازی و مرمت میراث فرهنگی پرداخته است.

جوادی (۱۳۹۲)، کتابی با عنوان «روند بازسازی آثار میراث فرهنگی افغانستان» نوشته است. در متن و محتوای کتاب، فعالیت‌ها و تلاش‌های انجام شده در طی ۱۰ سال؛ به‌ویژه به دوران پس از منازعات داخلی این کشور، روند بازسازی و مرمت میراث فرهنگی افغانستان بیان شده است. در این کتاب نویسنده توضیحات ارزشمندی را پیرامون مشارکت و همکاری سازمان‌های بین‌المللی مانند ایکوموس^۳، ایکوم^۴ و ایکروم^۵، همچنین مراکز دولتی افغانستان و

1. Nancy Hatch Dupree
2. James Louis
3. ICOMOS
4. ICOM
5. ICCROM

مؤسسات مردم‌نهاد ارائه داده است (جوادی، ۱۳۹۲). علی‌میرزایی و همکاران (۱۳۹۳)، مقاله‌ای تحت عنوان "ظرفیت-سازي برای مدیریت بحران" نگاشته‌اند؛ که در آن میراث‌فرهنگی را موضوعی غیرقابل جایگزین می‌دانند و فقدان آن را یک بحران ملی توصیف می‌کنند؛ بحرانی که حیات فرهنگی ما و فرزندانمان را تهدید می‌کند (علی‌میرزایی و همکاران، ۱۳۹۳). کتاب «میراث‌فرهنگی و گردشگری در افغانستان» نوشته دیگری از محمدعظیم عظیمی است که در سال ۱۳۹۴ در کابل، توسط انتشارات نگار چاپ شده است. نویسنده در این کتاب به صورت کامل به معرفی مواریت فرهنگی و مناطق گردشگری می‌پردازد و از این نظر، منبعی خوب برای پژوهش در حوزه میراث‌فرهنگی افغانستان تلقی می‌شود (محمدعظیم عظیمی، ۱۳۹۴). مقاله «میراث‌فرهنگی افغانستان؛ فرهنگی به قدمت تاریخ» به اهمیت نقش صنعت گردشگری و میراث‌فرهنگی در پیشرفت و توسعه کشور افغانستان می‌پردازد (ماندگار، ۱۴۰۰). شریفی (۱۴۰۰)، کتابی با عنوان «حمایت از میراث‌فرهنگی در قوانین افغانستان و اسناد بین‌المللی» نوشته است. از نظر وی میراث‌فرهنگی، سند هویت ملت‌هاست و بشر مکلف به حفظ و نگهداری از آن است. وی ضمن تبیین قلمرو و مبانی حمایت‌کیفری از میراث فرهنگی، هشدار داده است که نباید به کسی اجازه داد تا با سوء استفاده از ابهامات و یا توسل به کم‌اهمیت جلوه‌دادن میراث‌فرهنگی، نسبت به آن تعدی نماید (شریفی، ۱۴۰۰). ستاین^۱ و دیگران (۲۰۱۷م)، به گردآوری مجموعه مقالات کنفرانس علمی، ملی و بین‌المللی دانشگاه کابل، در قالب یک کتاب پرداخته‌اند. در این کتاب، مقالات، بحث‌های علمی و سخنرانی‌های مقامات دولتی گنجانیده شده است؛ که دربرگیرنده موضوعات مختلفی در حیطه میراث‌فرهنگی، از جمله باستان‌شناسی، نقش موزه‌ها در حفاظت میراث فرهنگی، مرمت بناهای تاریخی، میراث‌فرهنگی معنوی، قاچاق آثار فرهنگی و همکاری نهادهای بین‌المللی در راستای بازگرداندن آثار می‌باشد (ستاین و دیگران ۲۰۱۷م). «آینده مجسمه‌های بودای بامیان» عنوان کتابی است که توسط ماسانوری ناگاکا^۲ ویرایش و در سال ۲۰۲۰ م، به چاپ رسیده. این کتاب دارای ۱۹ بخش است که طی آن متخصصان بین‌المللی نظریات علمی خود را در رابطه با اهمیت تاریخی، تخریب، بازسازی ارائه کرده‌اند و کوشش‌های جامعه بین‌المللی در این راستا را توضیح داده‌اند. این کتاب به بررسی اخلاق حفاظت از میراث پس از جنگ می‌پردازد و یک پیشینه تاریخی مهم از بازسازی احتمالی مجسمه‌های بودای بامیان را ارائه می‌دهد که در سال ۲۰۰۳ م، در فهرست میراث جهانی در خطر یونسکو به عنوان «چشم‌انداز فرهنگی و بقایای باستان‌شناسی دره بامیان» ثبت شد (Masanori Nagaoka, 2020). «آشنایی با میراث‌فرهنگی "ملموس و ناملموس"» عنوان کتابی است که توسط سمیه مراقی و سیدحسین اکبری‌فراگرد، در سال ۱۴۰۱ تألیف شده است. در این کتاب به جنبه‌های مختلف موضوع حفاظت از میراث‌فرهنگی پرداخته شده است (مراقی و اکبری‌فراگرد، ۱۴۰۱).

توصیف و بررسی

این بررسی بر پایه نظرسنجی از دو گروه افراد، (عموم مردم) غیرمتخصص و افراد متخصص صورت گرفته است. گروه اول، شامل ۲۶۳ نفر از افراد معمولی که از نظر سنی، جنسی و تحصیلات طیف وسیعی از افراد جامعه را پوشش می‌دهند. گروه دوم نیز شامل ۱۰۲ نفر از شاغلین حوزه میراث‌فرهنگی هستند که همانند گروه قبلی از نظر سنی، میزان تحصیلات، شغل و رشته تحصیلی مورد پژوهش قرار گرفته‌اند و نتایج آن به صورت نموداری دایره‌ای مشخص شده است.

1. Setain
2. Masanori Nagaoka

روش پژوهش

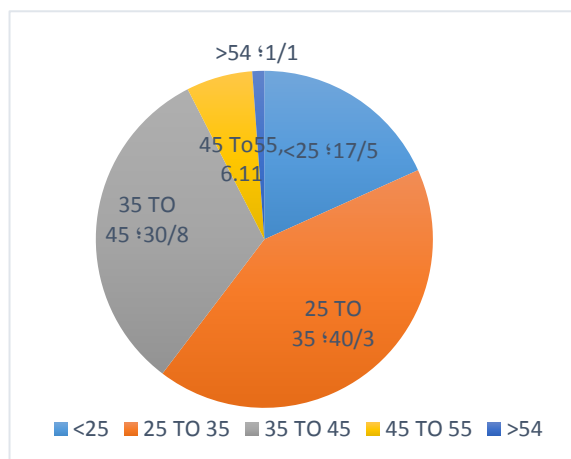
این پژوهش در طبقه‌بندی تحقیقات بر مبنای هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ روش پژوهش، از نوع توصیفی-پیمایشی انجام شده است. انجام خواهد شد. جامعه آماری متخصصین و اهل خبره در خصوص بناهای تاریخی کشور و چگونگی وضعیت میراث فرهنگی و نظر سنجی دیدگاه‌های مثبت و مؤثر آنها برای آینده مدیریت میراث فرهنگی افغانستان می‌باشند. در این بررسی، نظرسنجی از دو گروه افراد، شامل ۲۶۳ نفر از افراد معمولی و ۱۰۲ نفر از شاغلین حوزه میراث فرهنگی صورت گرفته است. افراد معمولی از نظر سنی، جنسی، و تحصیلات طیف وسیعی از جامعه را پوشش می‌دهند، و شاغلین حوزه میراث فرهنگی نیز از نظر سنی، میزان تحصیلات، شغل و رشته تحصیلی مورد پژوهش قرار گرفته‌اند. نتایج این نظرسنجی به صورت نمودارهای دایره‌ای ارائه شده است.

روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر به صورت نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. مهم‌ترین روش‌های گردآوری اطلاعات بدین شرح است: در این قسمت جهت گردآوری اطلاعات در زمینه مبانی نظری و ادبیات تحقیق موضوع، از منابع کتابخانه‌ای، مقالات، کتاب‌های موردنیاز و نیز از شبکه‌های جهانی اطلاعات (اینترنت) استفاده شده است. همچنین به منظور جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، برای تجزیه و تحلیل آن‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. پرسشنامه‌های مذکور شامل ۲ بخش عمده می‌باشند: سؤالات عمومی (جمعیت شناختی) و سؤالات تخصصی می‌باشد. تجزیه و تحلیل داده‌های به دست آمده در دو بُعد صورت می‌گیرد. در بُعد اول، از جنبه آمار توصیفی به بررسی ویژگی‌های جمعیت شناختی اعضای نمونه پرداخته می‌شود. جنسیت، سن، تحصیلات، و سابقه کار پاسخ‌دهندگان، مواردی است که در بخش آمار توصیفی بدان پرداخته شده است. این مقاله بیشتر به بُعد دوم، به تجزیه و تحلیل داده‌ها از بُعد آمار استنباطی می‌پردازد.

در بخش نظرسنجی که از دو گروه، (افراد متخصص و عموم مردم) صورت گرفته است. ۲۵۲ نفر از افراد معمولی مورد پژوهش قرار گرفته‌اند که از نظر سنی، جنسی و تحصیلات طیف وسیعی از افراد جامعه را پوشش می‌دهند. ۱۰۲ نفر هم شاغلین حوزه میراث فرهنگی هستند که این افراد همانند گروه قبلی مورد مطالعه قرار گرفته‌اند و نتایج آن به صورت نمودار دایره‌ای مشخص شده است.

همان‌طور که از نمودار دایره‌ای مشخص است افراد بین ۲۵ تا ۳۵ سال بیشترین شرکت‌کنندگان در نظرسنجی ما هستند که حدود ۴۰٪ افراد جامعه مطالعاتی ما را تشکیل می‌دهند. در درجه دوم افراد بین ۳۵ تا ۴۵ سال قرار دارند که حدود ۳۱٪ از افراد جامعه مطالعاتی ما را تشکیل می‌دهند. ۱۷.۵٪ افراد زیر ۲۵ سال سن دارند. پس از آن، افراد بین ۴۵ تا ۵۴ سال هستند که حدود ۶٪ جامعه مطالعاتی ما را تشکیل می‌دهند. این درحالی است که افراد بالای سن ۵۴ کمترین تعداد افرادی هستند که به سؤالات ما پاسخ داده‌اند.

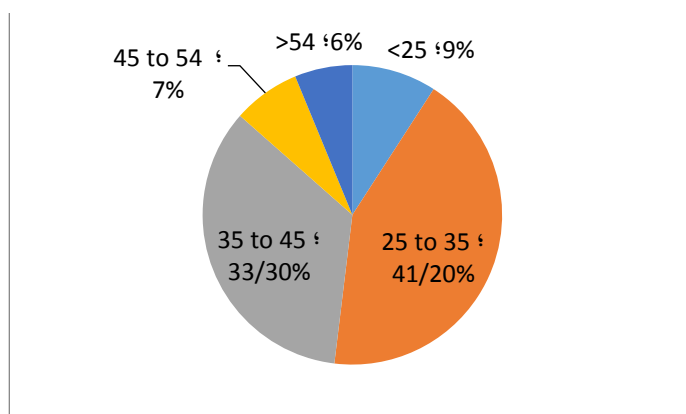
در این نظرسنجی، ۲۵۲ نفر از افراد معمولی و ۱۰۲ نفر از شاغلین حوزه میراث فرهنگی شرکت کردند که از نظر سنی، جنسی و تحصیلات طیف وسیعی از جامعه را پوشش می‌دهند. نتایج نشان داد که بیشترین تعداد شرکت‌کنندگان در گروه سنی ۲۵ تا ۳۵ سال قرار دارند و حدود ۴۰٪ از جامعه مطالعاتی را تشکیل می‌دهند. پس از آن، گروه سنی ۳۵ تا ۴۵ سال با ۳۱٪ قرار دارد. همچنین، ۱۷.۵٪ از شرکت‌کنندگان زیر ۲۵ سال، ۶٪ در گروه سنی ۴۵ تا ۵۴ سال، و کمترین تعداد افراد در گروه سنی بالای ۵۴ سال به سؤالات نظرسنجی پاسخ دادند.

شکل ۴. دایره‌ای درصد فراوانی سن عموم افراد مورد پژوهش

Fig. 4. Pie chart showing the frequency distribution of the age of the general population surveyed

در جامعه متخصصان، افراد با میانگین سنی ۲۵ تا ۳۵ سال، بیشترین شرکت‌کنندگان در نظرسنجی هستند که حدود ۴۱.۲٪ جامعه مطالعاتی ما را تشکیل می‌دهند. در درجه دوم، افراد بین ۳۵ تا ۴۵ سال قرار دارند که حدود ۳۳.۳٪ از جامعه مطالعاتی ما را تشکیل می‌دهند. ۹٪ از افراد این گروه، در رده سنی ۲۵ سال به پایین قرار دارند. پس از آن افراد بین ۴۵ تا ۵۵ سال هستند که حدود ۷٪ جامعه مطالعاتی ما را تشکیل می‌دهند. این درحالی است که افراد با میانگین سنی بالای ۵۴ سال، با حدود ۶٪ کمترین تعداد افرادی هستند که به سؤالات ما پاسخ داده‌اند.

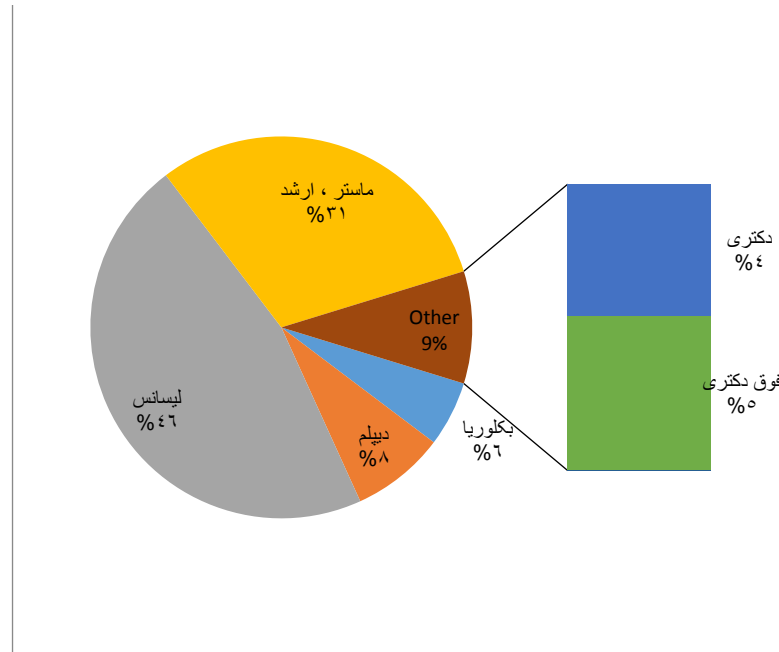

شکل ۵. نمودار دایره‌ای درصد فراوانی سن شاغلین در حوزه مورد پژوهش

Fig. 5. Pie chart showing the frequency distribution of the age of employed individuals in the surveyed area

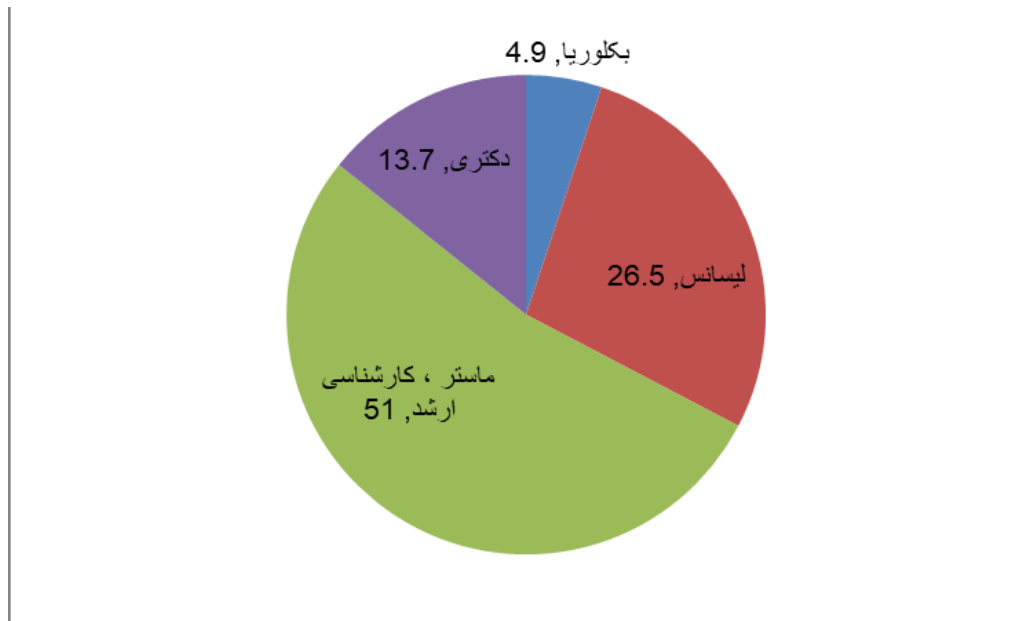
بیشترین تعداد افراد شرکت‌دهنده در این نظرسنجی دارای مدرک لیسانس (۴۶٪) و کمترین افراد به ترتیب دارای مدرک بکلوریا^۱ (فارغ کلاس دوازدهم) (۶٪)، فوق دکتری (۵٪) و دکتری (۴٪) هستند. درحالی که برای شاغلین در حوزه میراث فرهنگی برخلاف عموم مردم که اکثراً مدرک لیسانس داشتند؛ بیشترین تعداد افراد شرکت‌دهنده در این نظرسنجی دارای مدرک کارشناسی ارشد (۵۱٪) و کمترین افراد دارای مدرک بکلوریا (۴.۹٪) هستند.

1. Baccalaureate

شکل ۶. نمودار دایره‌ای درصد فراوانی میزان تحصیلات عموم افراد مورد پرسش

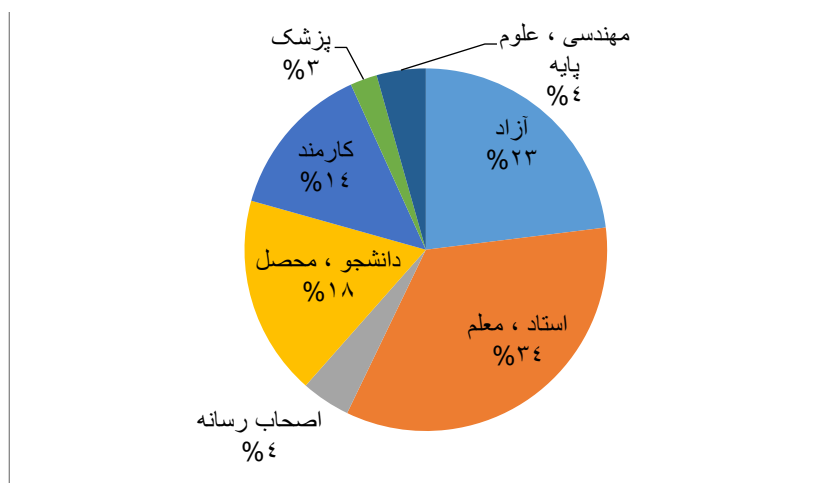
Fig. 6. Pie chart showing the frequency distribution of the education level of the general population surveyed

شکل ۷. نمودار دایره‌ای درصد فراوانی میزان تحصیلات شاغلین در حوزه پرسش

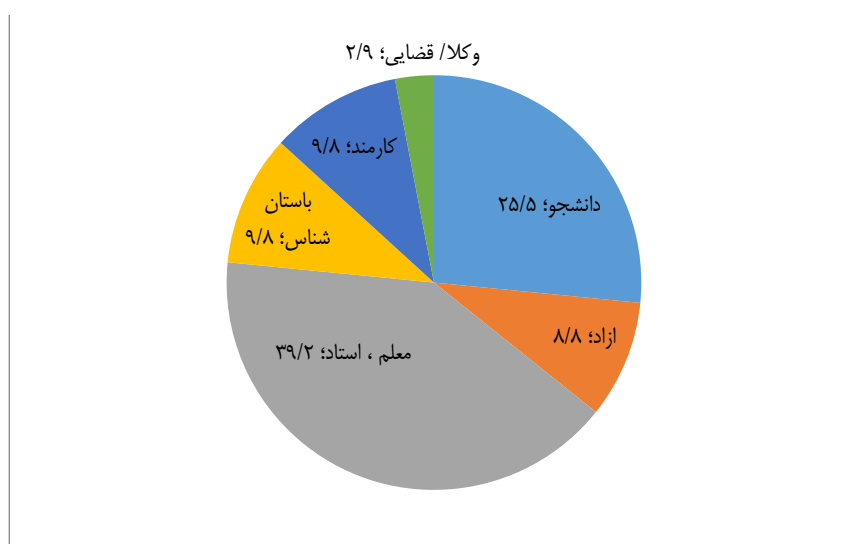
Fig. 7. Pie chart showing the frequency distribution of the education level of employed individuals in the surveyed area

معلمان و استادان دانشگاه با ۳۲.۷٪ بیشترین افراد پاسخ‌گو و پزشکان ۴.۲٪ کمترین افرادی بوده‌اند که به این پرسشنامه پاسخ داده‌اند. برای جامعه شاغل در این حوزه، استادان و معلمان (۳۹.۲٪) همانند جامعه آماری عموم مردم بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده‌اند درحالی‌که کمترین پاسخ‌دهندگان به این پرسش‌ها وکلا (۲.۹٪) بوده‌اند.

شکل ۸. نمودار دایره‌ای درصد فراوانی شغل عموم افراد مورد پژوهش

Fig. 8. Pie chart showing the frequency distribution of the occupation of the general population surveyed

شکل ۹. نمودار دایره‌ای درصد فراوانی شغل شاغلین در حوزه مورد پژوهش

Fig. 9. Pie chart showing the frequency distribution of the occupation of employed individuals in the surveyed area

یافته‌های پژوهش

ما در مسیر این پژوهش به دنبال تعیین روابط میان متغیرهای موجود در فرضیه‌ای خود، تأیید تأثیر یک متغیر یا عامل بر دیگری و یا مشخص کردن عدم وجود رابطه بین متغیرها هستیم. برای این منظور فرضیه‌ها به روش‌های معمول آمار استنباطی آزمون، دریافت گردیده‌اند. این روش‌ها شامل آزمون تی تک‌نمونه‌ای و در صورت غیرنرمال بودن توزیع داده‌ها معادل ناپارامتری آن یعنی توزیع دوجمله‌ای، ضریب همبستگی و همین‌طور آزمون کلموگروف-اسمیرنوف (برای بررسی نرمال بودن داده‌ها) است. پیش از استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای و یا تعیین ضریب همبستگی باید از نرمال بودن داده‌ها مطمئن شد. برای همین منظور با استفاده از آزمون کلموگروف - اسمیرنوف نرمال

1. One T Test
2. Kolmogorov-Simonov test

بودن داده‌ها بررسی می‌شود. لازم به توضیح است؛ نرمال بودن داده‌ها به معنای توزیع یک‌نواخت داده‌ها در بازه موردنظر است.

در آمار استنباطی شرط اصلی برای استفاده از انواع آزمون‌های آمار پارامتریک و ناپارامتریک به توزیع داده‌ها بستگی دارد. اگر توزیع داده‌ها نرمال باشد از روش‌های پارامتریک استفاده می‌شود و در غیر این صورت استفاده از آزمون‌های ناپارامتریک به دلیل عدم ارتباط آنها با توزیع داده‌ها بهترین گزینه است. روش کار این آزمون به این صورت است که در برون‌داد آزمون کولموگروف - اسمیرنوف اگر آزمون معنی‌دار بود؛ یعنی سطح معناداری کوچک‌تر از ۰.۰۵ (Sig<0.05) بود، به معنی این است که توزیع نرمال نیست و باید از آزمون ناپارامتریک استفاده کنیم، در غیر این صورت از آزمون پارامتریک استفاده می‌کنیم. برای تمام متغیرهای مربوط، متغیرهای موردپرسش از افراد معمولی (عموم مردم) و افراد متخصص این آزمون انجام شده است، نتایج آن به صورت زیر است.

جدول ۱. آزمون کولموگروف - اسمیرنوف برای بررسی نرمال بودن متغیرهای مورد پرسش از عموم افراد

Table 1. Kolmogorov-Smirnov test for checking the normality of the variables surveyed from the general population

	رضایت از موزه کابل	نگرش	شناخت میراث فرهنگی افغانستان	توسعه پایدار	جذب گردشگران و صنعت توریسم	مدیریت میراث فرهنگی	تخریب و بحران میراث فرهنگی افغانستان
تعداد	۲۵۲	۲۵۲	۲۵۲	۲۵۲	۲۵۲	۲۵۲	۲۵۲
میانگین	۳.۱۴	۳.۳۸	۳.۷۱	۳.۲۴	۳.۲۴	۳.۵۳	۳.۸
انحراف معیار	۰.۳۰۰	۰.۳۴	۰.۴۸	۰.۵۴	۰.۵۴	۰.۷۰	۰.۴۶
Z کولموگروف اسمیرنوف	۰.۱۸	۰.۱۶۵	۰.۱۳۵	۰.۳۳	۰.۳۹	۰.۲۴	۰.۱۷
Asymp. Sig. (2-tailed)	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰	۰.۰۰۰

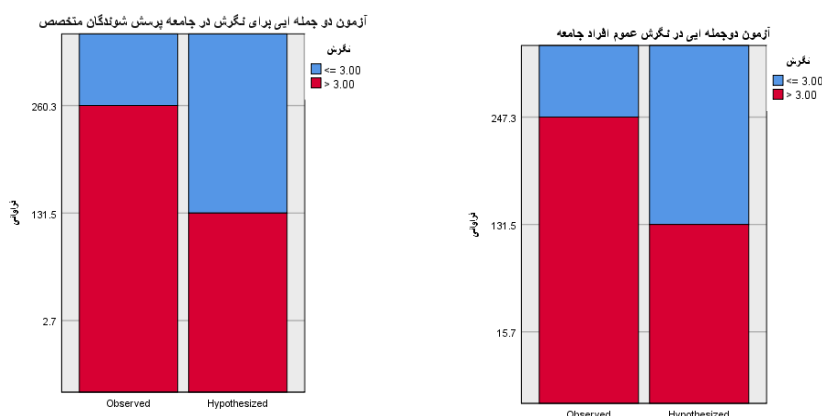
جدول ۲. آزمون کولموگروف - اسمیرنوف^۱ برای بررسی نرمال بودن متغیرهای مورد پرسش از متخصصان

Table 2. Kolmogorov-Smirnov test for checking the normality of the variables surveyed from experts

	تعداد	میانگین	انحراف معیار	Z کولموگروف اسمیرنوف	P
نقش نهادهای داخلی و بین‌المللی	۹۸	۳.۸	۰.۵۲۵	۰.۱۷۱	۰.۰۰۰
سیک معماری	۹۸	۳.۲	۰.۵۳	۰.۳۹۵	۰.۰۰۰
مدیریت موزه‌ها در افغانستان	۹۸	۳.۴	۰.۵۰	۰.۲۱۲	۰.۰۰۰
توسعه پایدار	۹۸	۳.۳۲	۰.۶۰	۰.۳۱۷	۰.۰۰۰
توریسم و افزایش دانش عمومی	۹۸	۳.۵۰	۰.۶۳	۰.۲۶۶	۰.۰۰۰
نگرش	۹۸	۳.۶	۰.۳۴	۰.۲۰۸	۰.۰۰۰
مدیریت میراث فرهنگی افغانستان	۹۸	۳.۴	۰.۳۹	۰.۱۸۷	۰.۰۰۰
حفظ و نگهداری میراث فرهنگی افغانستان	۹۸	۳.۵۴	۰.۴۳	۰.۱۴۷	۰.۰۰۰
بحران‌های میراث فرهنگی افغانستان	۹۸	۳.۹	۰.۴۸۵	۰.۱۵۰	۰.۰۰۰
تخریب میراث فرهنگی افغانستان	۹۸	۳.۸	۰.۴۴	۰.۱۴۹	۰.۰۰۰
شناخت میراث فرهنگی افغانستان	۹۸	۴.۳	۰.۵۲	۰.۲۰۴	۰.۰۰۰

1. Kolmogorov-Simonov test (k-s) test

همان‌طور که از هر دو جدول مشخص است سطح معناداری (Sig) تک‌تک متغیرهای هر دو جدول برابر با صفر است و این به آن معنا است که به دلیل کمتر بودن مقدار فاصله از ۵٪ توزیع هیچ کدام از این متغیرها نرمال نیست و باید آزمون همبستگی بین متغیرها را از روش ناپارامتری اسپیرمن^۱ انجام داد. لازم به توضیح است که ضریب همبستگی اسپیرمن برای محاسبه درجه و میزان ارتباط بین متغیرها به کار می‌رود. این ضریب کسری است که عددی بین +۱ و -۱ را به دست می‌دهد. به این صورت که هر چقدر عدد به +۱ نزدیک شود هم ارتباط قوی‌تر است و هم مستقیم، به آن معنی که افزایش یکی از متغیرها سبب افزایش دیگری می‌شود. این درحالی است که هر چقدر عدد به دست آمده به -۱ نزدیک‌تر باشد ارتباط دو متغیر در خلاف جهت هم قوی هستند به این صورت که افزایش یکی از متغیرها سبب کاهش دیگری می‌شود و برعکس. علاوه بر این دو عدد، ضریب نزدیک به صفر به معنای عدم وجود ارتباط است.

شکل ۱۰. نمودار آزمون دوجمله‌ای تک‌نمونه‌ای برای متغیر نگرش در عموم افراد جامعه و متخصصان

Fig. 10. The graph of the single-sample two-sentence test for the variable of attitude among the general public and specialists.

نگرش عموم مردم و افراد متخصص نسبت به میراث فرهنگی افغانستان: نتایج آزمون میانگین یک جامعه (آزمون دوجمله‌ای) برای متغیرهای مورد بررسی در میان پرسش‌شوندگان متغیر نگرش نسبت به میراث فرهنگی افغانستان؛ برای بررسی وضعیت متغیر نگرش نسبت به میراث فرهنگی افغانستان از آزمون دوجمله‌ای تک‌نمونه‌ای استفاده کرده‌ایم که جدول و نمودار آن به شرح زیر است.

جدول ۳. بررسی متغیر نگرش برای آزمون دوجمله‌ای

Table 3. Examination of the attitude variable for the binomial test

تصمیم	معناداری	آزمون	فرض صفر
رد فرض صفر	۰.۰۰۰	تست دو جمله‌ای	تمام نگرش‌های افراد عمومی تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.
رد فرض صفر	۰.۰۰۰	تست دو جمله‌ای	نگرش متخصصان تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.

میانگین نگرش نسبت به میراث فرهنگی افغانستان در میان متخصصان و عموم افراد جامعه از عدد مورد نظر (عدد تبعیت نکرده و تعداد افرادی که گزینه‌های بالای طیف را انتخاب کرده‌اند برابر با تعداد افرادی نیستند که عددی پایین طیف را انتخاب کرده‌اند، به طوری که قسمت قرمز نمودار که معرف عددهای بالای طیف است در مقادیر مشاهده شده (Observed) نسبت به قسمت‌های فرض شده در آزمون (Hypothesized) بالاتر هستند و به طبع

1. Nonparametric Spearman

آن تعداد افرادی که عدد پایین طیف را انتخاب کرده‌اند نسبت به قبل کمتر هستند؛ بنابراین می‌توان گفت که اغلب افراد جامعه گزینه‌های بالای طیف را انتخاب کرده‌اند و نگرش در وضعیت مناسبی قرار دارد.

مدیریت میراث فرهنگی در افغانستان:

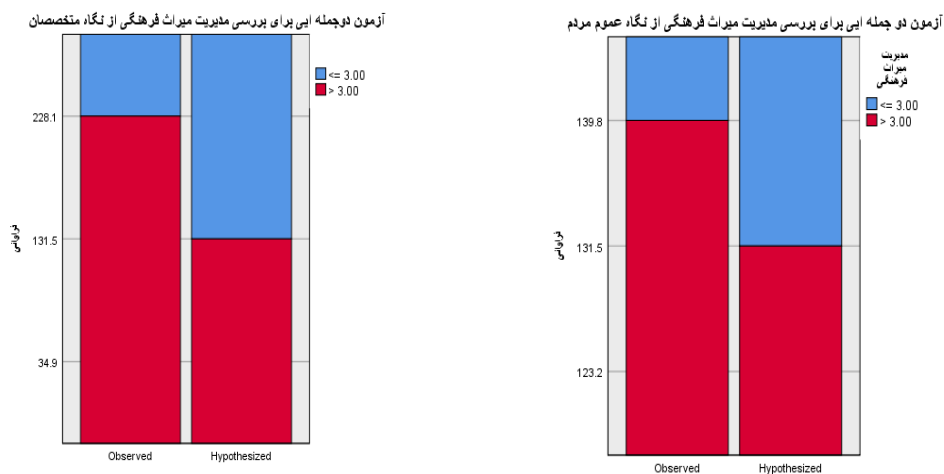
این مشاهدات تأیید می‌کنند که فرض برابری اعداد بالا (رنگ قرمز) و پایین طیف (رنگ آبی) در جامعه متخصصان رد می‌شود و اعداد بالای طیف در جامعه متخصصان (رنگ قرمز نسبت به آبی) بیشتر انتخاب شده‌اند. بر این اساس می‌توان گفت متخصصان جامعه گزینه‌های بالاتر طیف را بیشتر از مردم عادی انتخاب کرده‌اند و متغیر مدیریت در وضعیت مناسب‌تری قرار دارد. اما در میان عموم مردم چنین نیست و فرض برابری امتیاز پذیرفته می‌شود.

جدول ۴. بررسی متغیر مدیریت میراث فرهنگی افغانستان برای آزمون دوجمله‌ای

Table 4. Examination of the variable "Management of Afghan Cultural Heritage" for the binomial test

تصمیم	معناداری	آزمون	فرض صفر
پذیرش فرض صفر	۰.۳۴۵	تست دو جمله‌ای	مدیریت میراث فرهنگی افغانستان در پرسش‌شوندگان عموم تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.
رد فرض صفر	۰.۰۰۰	تست دو جمله‌ای	مدیریت میراث فرهنگی افغانستان در پرسش‌شوندگان متخصص تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.

اگر به جدول توصیف و جدول آزمون دوجمله‌ای وضعیت متغیر مدیریت برای عموم افراد جامعه توجه کنیم داریم:

شکل ۱۱. نمودار آزمون دوجمله‌ای تک‌نمونه‌ای برای متغیر مدیریت میراث فرهنگی از نگاه عموم افراد جامعه و متخصصان

Fig. 11. Single-sample binomial test chart for the variable "Management of Cultural Heritage" from the perspective of the general public and experts

جدول ۵. آمار توصیفی متغیر مدیریت برای عموم افراد جامعه

Table 5. Descriptive statistics of the management variable for the general population

	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	چارک اول	چارک وسط	چارک سوم
مدیریت میراث فرهنگی	۲۵۲	۳.۵۳	۰.۷	۳	۳.۵	۴

جدول ۶. نتیجه آزمون دوجمله‌ای برای متغیر مدیریت از نگاه عموم مردم

Table 6. Results of the binomial test for the management variable from the perspective of the general public

فاصله اطمینان	تعداد	گروه	مدیریت میراث فرهنگی
۰.۳۴۵	۱۱۸	≤ 3	گروه اول
	۱۳۴	> 3	گروه دوم
	۲۵۲		کل

اگرچه افراد بیشتری عددهای بالای ۳ را انتخاب کرده‌اند (۲۴ نفر بیشتر) ولی فرض آزمون برابری مدیریت میراث فرهنگی افغانستان به دلیل انتخاب‌های نزدیکی که اغلب افراد به عدد ۳ و چارک اول داشته‌اند، سبب بزرگ شدن معناداری به اندازه‌ی ۰.۳۴ شده و پذیرفته شدن فرض برابری شده است. بنابراین می‌توان گفت اغلب گزینه‌های نزدیک به میانه طیف (عدد ۳) انتخاب شده‌اند و از این نظر وضعیت متغیر در جامعه عموم مردم از وضعیت خوبی برخوردار نیست.

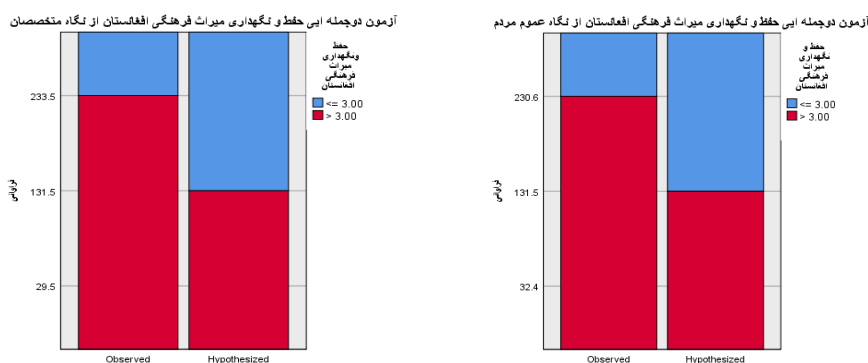
حفظ و نگهداری میراث فرهنگی افغانستان:

برای حفظ و نگهداری میراث فرهنگی جدول و نمودار توزیع دوجمله‌ای ترسیم شد. این مشاهدات تأیید می‌کنند که فرض برابری اعداد بالا و پایین طیف رد می‌شود و اعداد بالای طیف چه در جامعه متخصصان و چه در میان افراد عمومی (رنگ قرمز نسبت به آبی) بیشتر انتخاب شده‌اند. بر این اساس می‌توان گفت اغلب افراد جامعه گزینه‌های بالای طیف را انتخاب کرده‌اند، که حفظ و نگهداری میراث فرهنگی افغانستان در وضعیت مناسبی قرار دارد.

جدول ۷. بررسی متغیر حفظ و نگهداری میراث فرهنگی افغانستان برای آزمون دوجمله‌ای

Table 7. Examination of the variable "Preservation and Maintenance of Afghan Cultural Heritage" for the binomial test

تصمیم	معناداری	آزمون	فرض صفر
رد فرض صفر	۰.۰۰	تست دو جمله‌ای	حفظ و نگهداری میراث فرهنگی افغانستان در پرسش شوندگان عموم مردم تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.
رد فرض صفر	۰.۰۰۰	تست دو جمله‌ای	حفظ و نگهداری میراث فرهنگی افغانستان در پرسش شوندگان افراد متخصص تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.

شکل ۱۲. نمودار آزمون دوجمله‌ای تک‌نمونه‌ای برای متغیر حفظ و نگهداری میراث فرهنگی افغانستان از نگاه عموم افراد جامعه و متخصصان

Fig. 12. Single-sample binomial test chart for the variable "Preservation and Maintenance of Afghan Cultural Heritage" from the perspective of the general public and experts

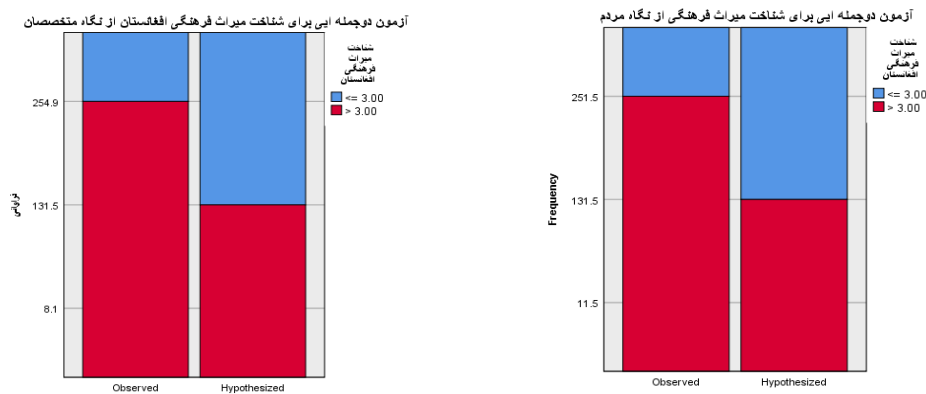
شناخت میراث فرهنگی افغانستان

برای شناخت میراث فرهنگی جدول و نمودار توزیع دو جمله‌ای ترسیم شد. این مشاهدات تأیید می‌کنند که فرض برابری اعداد بالا و پایین طیف رد می‌شود و اعداد بالای طیف چه در جامعه متخصصان و چه در میان افراد عمومی (رنگ قرمز نسبت به آبی) بیشتر انتخاب شده‌اند. بر این اساس می‌توان گفت اغلب افراد جامعه گزینه‌های بالای طیف را انتخاب کرده‌اند و متغیر شناخت میراث فرهنگی افغانستان در وضعیت مناسبی قرار دارد.

جدول ۸. بررسی متغیر شناخت میراث فرهنگی افغانستان برای آزمون دو جمله‌ای

Table 8. Examination of the variable "knowledge of Afghan cultural heritage" for the binomial test.

فرض صفر	آزمون	معناداری	تصمیم
شناخت میراث فرهنگی افغانستان در پرسش‌شوندگان عموم مردم تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.	تست دو جمله‌ای	۰.۰۰	رد فرض صفر
شناخت میراث فرهنگی افغانستان در پرسش‌شوندگان افراد متخصص تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.	تست دو جمله‌ای	۰.۰۰۰	رد فرض صفر

شکل ۱۳. نمودار آزمون دو جمله‌ای تک‌نمونه‌ای برای متغیر شناخت میراث فرهنگی افغانستان از نگاه عموم افراد جامعه و متخصصان
Fig. 13. Single-sample binomial test chart for the variable "knowledge of Afghan cultural heritage" from the perspective of the general public and experts.

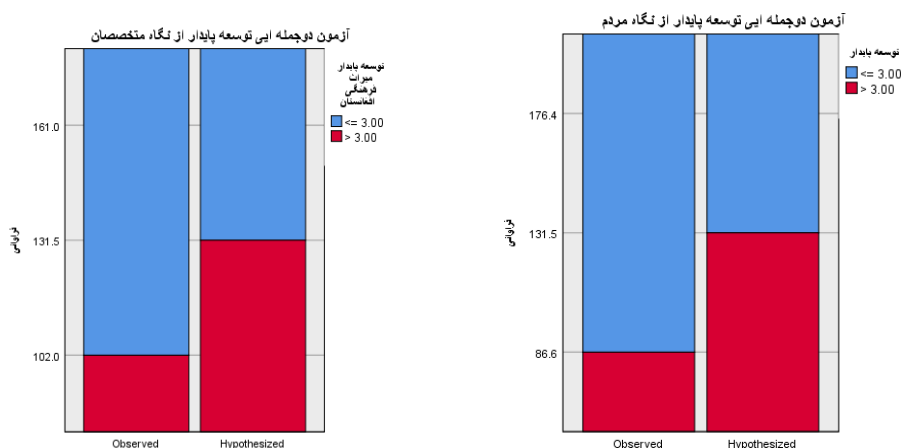
توسعه پایدار

برای توسعه پایدار جدول و نمودار توزیع دو جمله‌ای ترسیم شد. این مشاهدات تأیید می‌کنند که فرض برابری اعداد بالا و پایین طیف رد می‌شود. با این تفاوت مهم که اعداد پایین طیف چه در جامعه متخصصان و چه در میان افراد عمومی (رنگ آبی نسبت به قرمز) بیشتر انتخاب شده‌اند. بر این اساس می‌توان گفت اغلب افراد جامعه گزینه‌های پایین طیف را انتخاب کرده‌اند و اگرچه متغیر توسعه پایدار میراث فرهنگی افغانستان در وضعیت مناسبی قرار دارد، با این حال اتفاق نظر بر گزینه‌های پایین طیف است.

جدول ۹. بررسی متغیر توسعه پایدار برای آزمون دو جمله‌ای

Table 9. Examination of the variable "sustainable development" for the binomial test.

تصمیم	معناداری	آزمون	فرض صفر
رد فرض صفر	۰.۰۰	تست دو جمله‌ای	توسعه پایدار افغانستان در پرسش‌شوندگان عموم مردم تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.
رد فرض صفر	۰.۰۰۰	تست دو جمله‌ای	توسعه پایدار افغانستان در پرسش‌شوندگان افراد متخصص تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.

شکل ۱۴. نمودار آزمون دو جمله‌ای تک‌نمونه‌ای برای متغیر توسعه پایدار میراث فرهنگی افغانستان از نگاه عموم افراد جامعه و متخصصان
 Fig. 14. Single-sample binomial test chart for the variable "sustainable development of Afghan cultural heritage" from the perspective of the general public and experts.

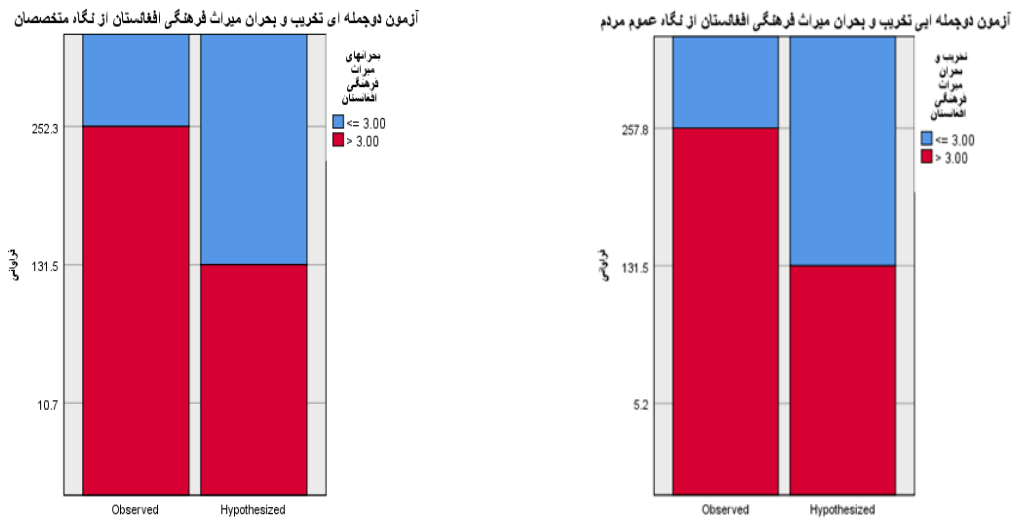
جذب گردشگر و توسعه توریسم

برای جذب گردشگر و توسعه توریسم جدول و نمودار توزیع دو جمله‌ای ترسیم شد. این مشاهدات نشان می‌دهد که در میان عموم مردم فرض برابری اعداد بالا و پایین طیف رد می‌شود، در حالی که در میان متخصصان این فرض پذیرش می‌شود. این نمودارها نشان می‌دهند که گرچه عموم مردم عددهای پایین طیف (رنگ آبی نسبت به قرمز) را انتخاب کرده‌اند اما ما با طیفی از گزینش‌ها در این جا روبه‌رو هستیم. در میان متخصصان اگرچه اغلب افراد طیف پایین را انتخاب کرده‌اند اما موضوع مهم این است که فرض برابری نظرات پیرامون امتیاز ۳ به دلیل قرارگیری در فاصله اطمینان بالاتر ۰.۰۵ تأیید می‌شود. بر این اساس می‌توان گفت اغلب افراد جامعه گزینه‌های پایین طیف را انتخاب کرده‌اند در حالی که وضعیت این متغیر در جامعه متخصصان نزدیک به امتیاز حد وسط است که از وضعیت خوبی برخوردار نیست.

جدول ۱۰. بررسی متغیر جذب گردشگر و توسعه توریسم برای آزمون دو جمله‌ای

Table 10. Examination of the variable "tourist attraction and tourism development" for the binomial test.

تصمیم	معناداری	آزمون	فرض صفر
رد فرض صفر	۰.۰۰	تست دو جمله‌ای	جذب گردشگر و توسعه توریسم برای پرسش‌شوندگان عموم مردم تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.
پذیرش فرض برابری	۰.۶۱۴	تست دو جمله‌ای	جذب گردشگر و توسعه توریسم برای پرسش‌شوندگان افراد متخصص تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.

شکل ۱۵. نمودار آزمون دو جمله ای تک نمونه ای برای متغیر جذب گردشگر و توسعه توریسم از نگاه عموم افراد جامعه و متخصصان
 Fig. 15. Single-sample binomial test chart for the variable "tourist attraction and tourism development" from the perspective of the general public and experts.

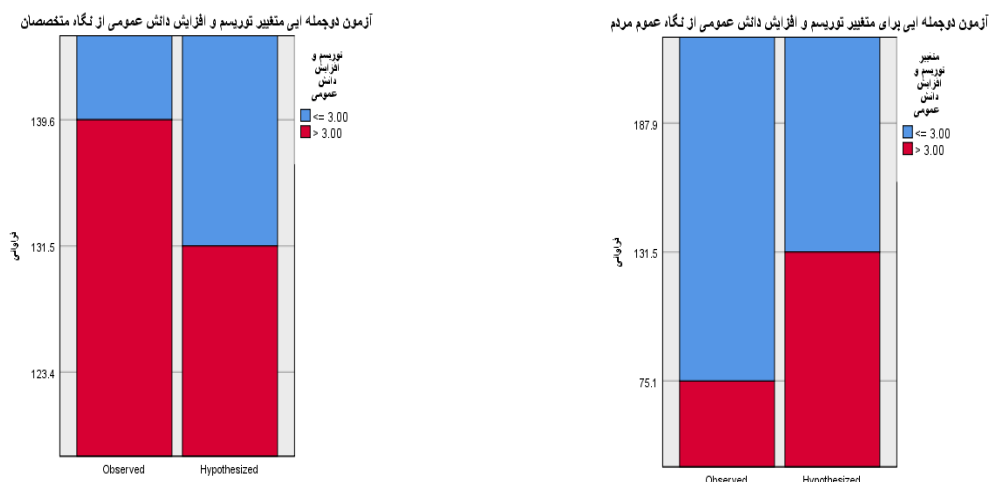
تخریب و بحران میراث فرهنگی افغانستان

برای تخریب و بحران میراث فرهنگی افغانستان جدول و نمودار توزیع دو جمله ای ترسیم شد. این مشاهدات تأیید می کنند که فرض برابری اعداد بالا و پایین طیف رد می شود. اعداد بالای طیف چه در جامعه متخصصان و چه در میان افراد عمومی (رنگ قرمز نسبت به آبی) بیشتر انتخاب شده اند. بر این اساس می توان گفت اغلب افراد جامعه گزینه های بالای طیف را انتخاب کرده اند و متغیر تخریب و بحران میراث فرهنگی افغانستان در وضعیت مناسبی قرار دارد و اتفاق نظر بر گزینه های بالای طیف است.

جدول ۱۱. بررسی تخریب و بحران میراث فرهنگی افغانستان برای آزمون دو جمله ای

Table 11. Examination of the variable "destruction and crisis of Afghan cultural heritage" for the binomial test.

فرض صفر	آزمون	معناداری	تصمیم
تخریب و بحران میراث فرهنگی افغانستان برای پرسش شوندگان عموم تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.	تست دو جمله ای	۰.۰۰۰	رد فرض برابری
تخریب و بحران میراث فرهنگی افغانستان برای پرسش شوندگان متخصص تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.	تست دو جمله ای	۰.۰۰۰	رد فرض صفر

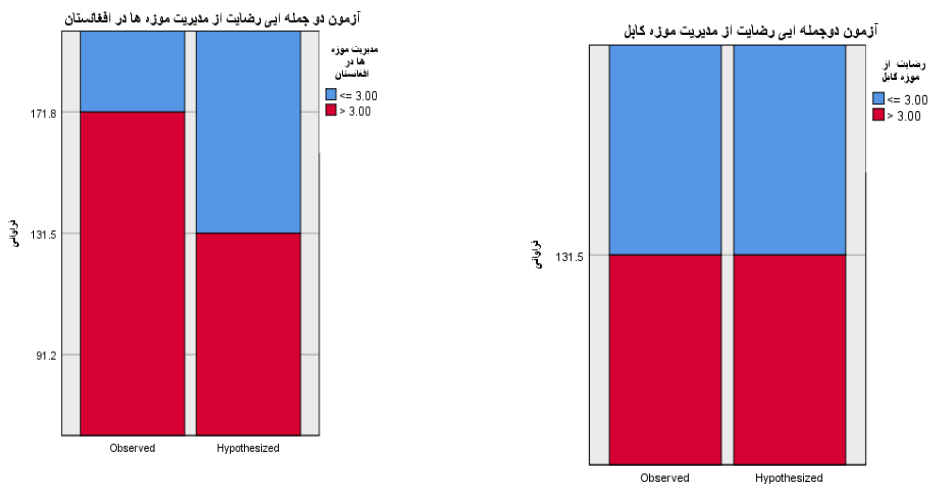
شکل ۱۶. نمودار آزمون دو جمله ای تک نمونه ای برای تخریب و بحران میراث فرهنگی از نگاه عموم افراد جامعه و متخصصان
 Fig. 16. Single-sample binomial test chart for "destruction and crisis of cultural heritage" from the perspective of the general public and experts.

رضایت از مدیریت موزه‌ها

برای جذب گردشگر و توسعه تورسیم جدول و نمودار توزیع دو جمله ای ترسیم شد. این مشاهدات نشان می‌دهد که در میان عموم مردم فرض برابری اعداد بالا و پایین طیف پذیرفته می‌شود، در حالی که در میان متخصصان این فرض رد می‌شود. این نمودارها نشان می‌دهند که عموم مردم عددهای وسط طیف (برابری میزان رنگ آبی و قرمز) را انتخاب کرده‌اند. در میان متخصصان اغلب طیف بالا را انتخاب کرده‌اند. دلیل تأیید فرض برابری نظرات پیرامون امتیاز ۳ به دلیل قرار گیری معناداری آزمون مربوط به آن در فاصله اطمینان بالاتر ۰.۰۵ است که این فاصله اطمینان عددی بزرگ و برابر با ۱ است. بر این اساس می‌توان گفت اغلب افراد جامعه گزینه‌های وسط طیف را انتخاب کرده‌اند که نشان می‌دهد این متغیر از وضعیت خوبی برخوردار نیست. در حالی که وضعیت این متغیر در جامعه متخصصان نزدیک به عددهای بالای طیف است که از وضعیت خوبی برخوردار نیست.

جدول ۱۲. آزمون دو جمله ای تک نمونه ای برای رضایت از مدیریت موزه‌های افغانستان از نگاه عموم افراد جامعه و متخصصان
 Table 12. Single-sample binomial test for satisfaction with the management of Afghan museums from the perspective of the general public and experts.

تصمیم	معناداری	آزمون	فرض صفر
پذیرش فرض برابری	۱.۰۰۰	تست دو جمله ای	رضایت از مدیریت موزه‌ها برای پرسش شونده‌گان عموم مردم تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.
رد فرض برابری	۰.۰۰۰	تست دو جمله ای	رضایت از مدیریت موزه‌ها برای پرسش شونده‌گان افراد متخصص تقریباً برابر با امتیاز ۳ است.

شکل ۱۸. نمودار توزیع نگرش در دو گروه افراد متخصص و معمولی (عموم مردم) براساس آزمون یومن ویتنی

Fig. 18. Chart of attitude distribution in two groups of expert and ordinary individuals (general public) based on the Mann-Whitney U test.

در این بخش لازم است به دلیل اهمیت بعضی از متغیرهای تحقیق در بررسی فرضیه‌ها، به متغیری مانند «نگرش از زاویه بزرگ‌تری» نگاه کنیم و ببینیم که آیا بین نگرش در میان افراد معمولی و متخصصانی که پرسشنامه را پاسخ داده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر آیا دیدگاه افراد این دو جامعه با هم تمایز قابل توجهی دارد و یا خیر؟ برای این منظور از آزمون یو-مان-ویتنی^۱ استفاده شده است که معادل غیرپارامتری تی دو نمونه مستقل است. روش استفاده از آزمون به زبان ساده به این صورت است که ما مقاس لیکرت^۲ نگرش را برای دو گروه مردم عادی و متخصص با هم می‌سنجیم اگر معناداری این آزمون کمتر از ۰.۰۵ باشد، فرض برابری طیف لیکرت این دو رد و نتیجه می‌گیریم که توزیع امتیاز در این دو جامعه متفاوت است. لازم به توضیح است که در این آزمون فرض صفر، فرض توزیع برابری متغیر نگرش در هر دو گروه است و فرض یک هم فرض عدم برابری توزیع این دو گروه است.

نتایج استفاده از آزمون به شرح زیر است:

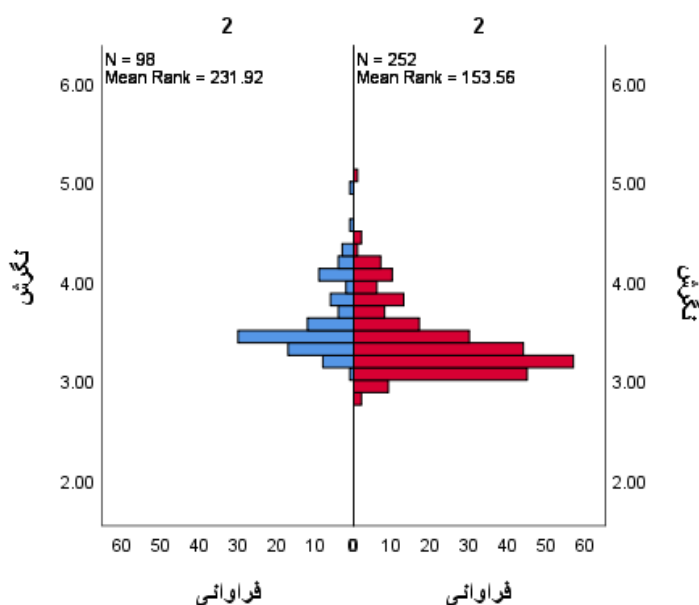
جدول ۱۳. نتیجه استفاده از آزمون یومن ویتنی برای توزیع متغیر نگرش در دو جامعه، متخصص و افراد معمولی

Table 13. Results of the Mann-Whitney U test for the distribution of the attitude variable in two populations: experts and ordinary individuals.

خلاصه فرضیه اماری			
تصمیم	معناداری	آزمون	فرض صفر
فرض برابری نگرش در دو گروه (صفر) رد می‌شود	۰.۰۰۰	آزمون یومن ویتنی دو نمونه مستقل	توزیع متغیر نگرش در هر دو گروه افراد متخصص و افراد عادی یکسان است.

1. Mann-Whitney
2. Likert Scale

آزمون یومن ویتنی برای تفاوت توزیع نگرش در دو گروه متخصص و افراد معمولی

جدول ۱۴. نتایج استفاده از آزمون یومن ویتنی

Table 14. Results of the Mann-Whitney U test.

خلاصه آزمون یومن ویتنی برای دو نمونه مستقل	
تعداد کل	۳۵۰
یومن ویتنی	۶۸۱۹
ویلکاکسون	۳۸۶۹۷
(u) آزمون آماری	۶۸۱۹
خطای استاندارد	۸۴۹.۷
آزمون آماری استاندارد	-6.507
Sig.(2-sided test) فاصله اطمینان	.000

نمودار زیر تفاوت توزیع‌ها را به‌خوبی نشان می‌دهد. در این نمودار رنگ قرمز توزیع نگرش ۲۵۲ نفر از افراد معمولی جامعه را نشان می‌دهد که در آن میانگین رتبه‌ها ۱۵۳.۵ است (Mean Rank). در مقابل و در مقایسه با آن نمودار آبی توزیع نگرش در میان ۹۸ نفر از افراد متخصص جامعه افغانستان آمده است که میانگین رتبه‌ها در آن حدود ۲۳۱.۹ است. مقایسه رتبه میانگین و طیف و یا دامنه‌ی توزیع فراوانی نگرش‌ها در نمودار زیر نشان می‌دهد که تفاوت قابل توجهی در نگرش این دو قشر وجود دارد، افراد معمولی (عموم مردم) بیشتر گزینه‌ای پایین طیف و افراد متخصص گزینه‌های بالای طیف را انتخاب می‌کنند. از این رو تفاوت در نگرش و دیدگاه افراد متخصص و افراد معمولی واضح و متمایز است.

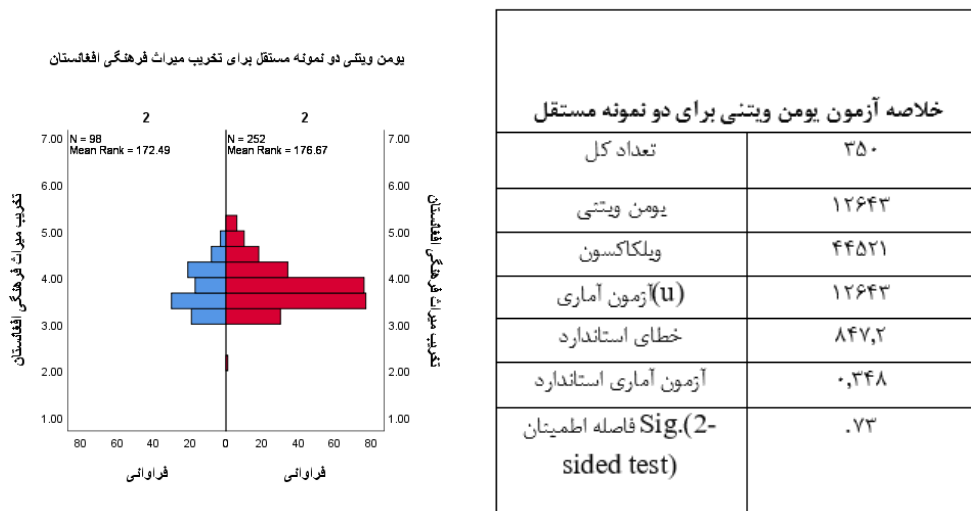
در بررسی سایر متغیرهای پژوهش در میان این دو گروه افراد، تنها دو متغیر مدیریت و تخریب میراث فرهنگی دارای توزیع فراوانی برابری در هر دو گروه افراد متخصص و افراد معمولی هستند و گویا این دو گروه افراد برای هر یک از این متغیرها طیف تقریباً یکسانی از نظرات را ارائه می‌کنند.

جدول ۱۵. نتیجه استفاده از آزمون یومن ویتنی برای توزیع متغیر تخریب و مدیریت میراث فرهنگی در دو گروه جامعه متخصص و افراد معمولی

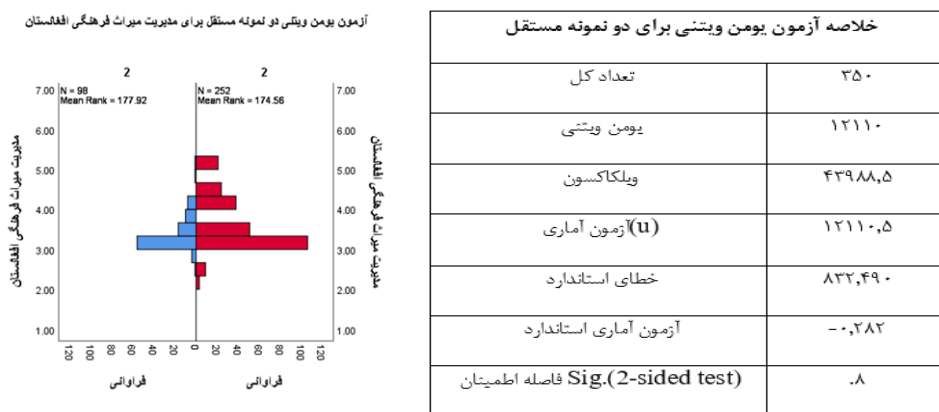
Table 15. Results of the Mann-Whitney U test for the distribution of the variable "destruction and management of cultural heritage" in two groups: expert community and ordinary individuals.

خلاصه فرضیه آماری			
تصمیم	معناداری	آزمون	فرض صفر
فرض برابری نگرش در دو گروه (صفر) پذیرفته می‌شود.	۰.۷۳	آزمون یومن ویتنی دو نمونه مستقل	توزیع متغیر تخریب میراث فرهنگی در هر دو گروه متخصص و افراد عادی یکسان است.
فرض برابری نگرش در دو گروه (صفر) پذیرفته می‌شود.	۰.۸	آزمون یومن ویتنی دو نمونه مستقل	توزیع متغیر مدیریت میراث فرهنگی در هر دو گروه متخصص و افراد عادی یکسان است.

شکل ۱۹ و جدول ۱۶. نتایج استفاده از آزمون یومن ویتنی برای متغیر تخریب میراث فرهنگی
Fig. 19 & Table 16. Results of the Mann-Whitney U test for the variable "destruction of cultural heritage".

جدول ۱۷ و شکل ۲۰. نتایج استفاده از آزمون یومن ویتنی برای متغیر تخریب میراث فرهنگی
Table 17 and Figure 20. Results of the Mann-Whitney U test for the variable "destruction of cultural heritage".

با توجه به مطالب گفته شده اکنون زمان آن رسیده که به آزمودن فرضیه‌های مقاله پرداخته می‌شود.

فرضیه ۱: نگرش مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان با مدیریت میراث فرهنگی رابطه‌ی معناداری وجود دارد؟ همان‌طور که پیش از این توضیح داده شد به دلیل غیرنرمال بودن متغیرها از ضریب همبستگی اسپیرمن برای تشخیص وجود، نوع رابطه و یا عدم وجود آن استفاده گردید. همان‌طور که در جدول زیر مشخص است به دلیل کمتر بودن معناداری از ۰.۰۵ ($P < 0.05$) با ۹۵٪ اطمینان می‌توان گفت که رابطه معناداری (با ضریبی به اندازه ۰.۵+) بین نگرش مردم و همین‌طور نگرش متخصصان نسبت به میراث فرهنگی و مدیریت آن وجود دارد. این ضریب معنادار، مثبت ($P = 0.000, r = +0.52$) است و بزرگی متوسطی چون نصف عدد یک است دارد. این به آن معنا است که قوت این رابطه متوسط است.

بنابراین می‌توان گفت به‌طور متوسط نوع نگرش عموم مردم به میراث فرهنگی افغانستان رابطه‌ی بسیار مستقیمی با نگاه آن‌ها به مدیریت میراث فرهنگی این کشور دارد. این در حالی است که رابطه بین نگرش متخصصان مورد پژوهش به میراث فرهنگی و مدیریت میراث فرهنگی افغانستان رابطه‌ی قوی ($P = 0.000, r = +0.6$) است. دلیل این قوت رابطه در میان متخصصان نسبت به افراد معمولی (عموم مردم) تفاوت نگرش آن‌ها (توجه کنید به نتایج آزمون یومن ویتنی) و البته نگرش حساس‌تر و مثبت‌تری است که این متخصصان به مسئله میراث فرهنگی دارند (برای تأیید این نظر به نتایج تحلیل دو جمله‌ای متغیر مدیریت توجه شود)، درحالی‌که به‌صورت متوسط نگاه‌عموم مردم و متخصصان به مسئله مدیریت میراث فرهنگی چندان متفاوت نیست و به‌صورت میانگین این دو گروه نظر یکسانی دارند (توجه کنید به نتایج آزمون یومن ویتنی)، نظر خنثی‌ای شمار قابل‌توجهی از افراد (به نتایج آزمون دو جمله‌ای توجه شود)، این همبستگی را ضعیف‌تر از جامعه متخصصان کشور کرده است.

جدول ۱۸. ضریب همبستگی معنادار بین نگرش عموم مردم و متخصصان با مدیریت میراث فرهنگی

Table 18. Significant correlation coefficient between the attitudes of the general public and experts towards the management of cultural heritage.

نگرش مردم نسبت به میراث فرهنگی	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	+۰.۵۲
تعداد	۲۵۲
(P)فاصله اطمینان	۰.۰۰
نگرش مردم نسبت به میراث فرهنگی	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	+۰.۶
تعداد	۹۸
(P)فاصله اطمینان	۰.۰۰

بنابر نتایج آماری، وجود رابطه مثبت و تأثیرگذاری بین نگرش مردم و مدیریت میراث فرهنگی تأیید می‌شود اما برای قوت بخشیدن به این رابطه، نیاز به برنامه‌های فرهنگی و آموزشی در میان تمام اقشار جامعه وجود دارد تا هم به بهبود نگرش مردم نسبت به مسأله میراث فرهنگی و هم به درک بالاتری از مدیریت میراث فرهنگی افغانستان منجر شود که در نهایت برای ادامه حیات میراث فرهنگی افغانستان ثمربخش شود.

فرضیه ۲: نگرش مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان با توسعه پایدار میراث فرهنگی رابطه‌ی معناداری وجود دارد؟

برای آزمودن این فرضیه به دلیل غیرنرمال بودن توزیع داده‌ها (زیرا داده‌ها از نوع رتبه‌ای هستند و همین‌طور کوچک‌تر بودن فاصله اطمینان از ۰.۰۵) باز هم از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده می‌کنیم. در جدول زیر نتایج استفاده از این ضریب آمده است.

جدول ۱۹. ضریب همبستگی معنادار بین نگرش عموم مردم و متخصصان با توسعه پایدار

Table 19. Significant correlation coefficient between the attitudes of the general public and experts towards sustainable development.

نگرش مردم نسبت به میراث فرهنگی	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۴۵
تعداد	۲۵۲
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰
نگرش متخصصان نسبت به میراث فرهنگی	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۷
تعداد	۹۸
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰

این ارتباط نیز معنادار و مثبت ($P=0.000, r=+0.45$) است. یعنی می‌توان گفت که با ۹۵٪ اطمینان به‌طور متوسط بین نوع نگاه عموم مردم به میراث فرهنگی و توسعه پایدار آن ارتباط مستقیمی وجود دارد. یعنی مردم بنا بر نوع نگاه مثبت و یا منفی که به میراث فرهنگی افغانستان دارند می‌توانند به‌ترتیب سبب توسعه پایدار میراث فرهنگی و یا ضعیف شدن این توسعه شوند و به‌صورت متقابل هم هرگاه توسعه پایداری در میراث فرهنگی افغانستان رخ دهد نگاه عموم مردم هم نسبتاً معطوف به میراث ملی‌شان خواهد شد. این درحالی است که در مورد متخصصان بین نوع نگرش آن‌ها و توسعه پایدار رابطه مثبت قوی‌ای ($P=0.000, r=+0.7$) وجود دارد به‌این معنا که نوع نگاه آن‌ها به قضیه میراث فرهنگی تأثیر بسیار چشم‌گیرتری بر توسعه یا عدم توسعه پایدار میراث فرهنگی دارد. فرضیه ۳: نگرش مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان با حفظ و نگهداری میراث فرهنگی رابطه معناداری وجود دارد؟

برای این فرضیه نیز ضریب همبستگی اسپیرمن برای هر دو جامعه معمولی (عموم مردم) و افراد متخصص محاسبه شد و در جدول زیر نتایج آن آمده است. این ضرایب نیز گویای وجود ارتباط معنادار و یا به‌عبارتی دیگر ارتباط مستقیم و بسیار قوی بین نگرش عموم مردم و حفظ میراث فرهنگی ($P=0.000, r=0.8$) با ۹۵٪ اطمینان است. به این معنا که هر چه قدر نگرش عموم مردم به میراث فرهنگی مثبت باشد نگهداری بسیار بیشتری از این میراث به عمل می‌آید و برعکس این قضیه نیز صادق است. یعنی عدم توجه مردم سبب تخریب میراث فرهنگی می‌شود به‌طوری‌که در مکان‌هایی که تخریب میراث فرهنگی بیشتر است می‌توان نتیجه گرفت که مردم توجهی به حفظ آثار فرهنگی کشور ندارند.

جدول ۲۰. ضریب همبستگی معنادار بین نگرش عموم مردم و متخصصان با حفظ و نگهداری میراث فرهنگی

Table 20. Significant correlation coefficient between the attitudes of the general public and experts towards the preservation and maintenance of cultural heritage.

نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۸
تعداد	۲۵۲
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰
نگرش متخصصان نسبت به میراث فرهنگی	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۶۱۵
تعداد	۹۸
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰

علاوه بر این در جامعه متخصص نیز چنین ارتباط مستقیم و مثبتی بین نگرش این افراد ($P=0.000, r=0.615$) و حفظ میراث فرهنگی وجود دارد. اگر چه این ارتباط قوی و محکم است اما به شدت ارتباط نگرش عموم مردم و نگاه داری از میراث فرهنگی نیست. در این جا می توان نقش نگرش عموم مردم در حفظ و نگاه داری از میراث فرهنگی را در بالاترین درجه تأیید کرد.

فرضیه ۴: نگرش مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان با صنعت توریسم و جذب گردشگر رابطه معناداری وجود دارد؟ ضریب همبستگی اسپیرمن با ۹۵٪ اطمینان ارتباط معنادار مثبت ($P=0.000, r=0.52$) بین نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی و جذب توریست را به خوبی تأیید می کند و نشان می دهد که نگرش موافق تر و مثبت تر مردم نسبت به میراث فرهنگی به جذب گردشگر و توسعه صنعت توریسم کشور کمک می کند. اگر چه توسعه صنعت توریسم نیز سبب نگرش بهتر مردم نسبت به میراث فرهنگی می شود. این رابطه شدت و قوت بیشتری ($P=0.000, r=0.7$) بین نگرش متخصصان و جذب توریست و توسعه صنعت توریسم دارد، به طوری که نگرش مثبت این قشر جذب گردشگران را با شدت بیشتری تقویت می کند اگر چه در حال حاضر برخلاف عموم مردم تعداد زیادی از متخصصان نظر مثبتی در مورد جذب گردشگر ندارد و یا در این مورد نگاه منفعلی دارند (به نتایج توزیع دوجمله ای توجه کنید).

جدول ۲۱. ضریب همبستگی معنادار بین نگرش عموم مردم و صنعت توریسم و جذب گردشگر

Table 21. Significant correlation coefficient between the attitudes of the general public and the tourism industry and attracting tourists.

نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی	
(F) ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۵۲
تعداد	۲۵۲
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰
نگرش متخصصان نسبت به میراث فرهنگی	
(F) ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۷
تعداد	۹۸
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰

فرضیه ۵: شناخت میراث فرهنگی افغانستان با تخریب میراث فرهنگی افغانستان رابطه معناداری وجود دارد؟ همان طور که از جدول زیر مشخص است بین شناخت عموم مردم از میراث فرهنگی افغانستان و کاهش میزان تخریب آثار ارتباط معنادار و مثبتی وجود دارد. با این حال این ارتباط چندان قوی نیست و متوسط است. به این معنی که با ۹۵٪ اطمینان می توان گفت به طور متوسط هرچقدر عموم مردم افغانستان شناخت بالاتری از آثار فرهنگی کشور خود داشته باشند، شدت تخریب ($P=0.000, r=+0.44$) کاهش می یابد. این در حالی است که چنین ارتباط معناداری در میان شناخت افراد متخصص از آثار فرهنگی کشورشان و کاهش میزان تخریب ($P=0.319 > 0.05, r=-$) وجود ندارد. به طوری که افزایش دانش شناختی افراد متخصص از آثار فرهنگی کمکی به کاهش تخریب آثار نمی کند.

جدول ۲۲. ضریب همبستگی معنادار (عموم مردم و افراد متخصص) بین شناخت میراث فرهنگی افغانستان با تخریب میراث فرهنگی افغانستان

Table 22. Significant correlation coefficient (general public and experts) between the knowledge of Afghan cultural heritage and the destruction of Afghan cultural heritage

شناخت میراث فرهنگی افغانستان توسط عموم مردم	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۴۴
تعداد	۲۵۲
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰
شناخت میراث فرهنگی افغانستان توسط متخصصان	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	-۰.۱۰۲
تعداد	۹۸
(P) فاصله اطمینان	۰.۳۱۹

فرضیه ۶: بین نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان با شناخت میراث فرهنگی رابطه معناداری وجود دارد؟

ضریب اسپیرمن رابطه معنادار، مثبت و بسیار قوی بین نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان و شناخت آن نشان می‌دهد. به طوری که با ۹۵٪ اطمینان می‌توان گفت هر چقدر نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی کشور مثبت‌تر باشد، این افراد با شدت هر چه بیشتر ($P=0.00, r=+0.8$) به شناخت میراث فرهنگی کشور خود روی می‌آورند. این در حالی است که در جامعه متخصص این ارتباط معنادار نیست ($p=0.802 > 0.05$), یعنی نگرش آن‌ها تأثیری در افزایش و یا کاهش شناخت میراث فرهنگی نمی‌گذارد. ($r=+0.026$)

جدول ۲۳. ضریب همبستگی معنادار بین نگرش عموم مردم و افراد متخصص نسبت به میراث فرهنگی افغانستان با شناخت میراث فرهنگی

Table 23. Significant correlation coefficient between the attitudes of the general public and experts towards Afghan cultural heritage and the knowledge of cultural heritage

نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	۰.۸
تعداد	۲۵۲
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰
نگرش افراد متخصص نسبت به میراث فرهنگی افغانستان	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	+۰.۲۶
تعداد	۹۸
(P) فاصله اطمینان	۰.۸۰۲

فرضیه ۷: بین نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان با تخریب میراث فرهنگی و ایجاد بحران رابطه معناداری وجود دارد؟ ضریب اسپیرمن با ۹۵٪ اطمینان تأیید می‌کند که هم در میان عموم مردم ($P=0.000, r=+0.7$) و هم در میان متخصصان ($P=0.000, r=+0.45$), نگرش ارتباط معنادار و مثبتی با ایجاد بحران دارد. این ارتباط در رابطه بین نگرش مردم معمولی (عموم افراد) و ایجاد بحران بسیار قوی‌تر از رابطه نگرش متخصصان و ایجاد بحران است. به این ترتیب هر چه قدر افراد نگرش مثبت‌تری به میراث فرهنگی کشور داشته باشند، حساسیت بیشتر منجر به کاهش بحران در میراث فرهنگی و باستانی افغانستان می‌شوند.

جدول ۲۴. ضریب همبستگی معنادار بین نگرش عموم مردم و افراد متخصص نسبت به میراث فرهنگی افغانستان با تخریب میراث فرهنگی و ایجاد بحران رابطه

Table 24. Significant correlation coefficient between the attitudes of the general public and experts towards Afghan cultural heritage and the destruction of cultural heritage and the creation of a crisis relationship

نگرش عموم مردم نسبت به میراث فرهنگی افغانستان	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	+۰.۷
تعداد	۲۵۲
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰۰
نگرش افراد متخصص نسبت به میراث فرهنگی افغانستان	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	+۰.۴۵
تعداد	۹۸
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰۰

فرضیه ۸: بین مدیریت میراث فرهنگی افغانستان با رضایت از مدیریت موزه‌ها رابطه معناداری وجود دارد؟ با توجه به جدول زیر می‌توان گفت ضریب همبستگی اسپیرمن با ۹۵٪ اطمینان، رابطه مثبت و معناداری را بین مدیریت میراث فرهنگی افغانستان با رضایت از مدیریت موزه‌ها نشان می‌دهد. هر دو جامعه آماری متخصصان ($P=0.000, r=+0.34$) و عموم افراد ($P=0.000, r=+0.44$) وجود چنین رابطه‌ی مثبتی را تأیید می‌کنند. به طوری که هر چقدر نگاه حساس‌تری افراد به مدیریت میراث فرهنگی افغانستان داشته باشند، رضایت عموم افراد جامعه و متخصصان از موزه‌ها بالاتر می‌رود. این ارتباط مثبت در حالی وجود دارد که اکثر مردم غیرمتخصص هنوز در مورد مدیریت میراث فرهنگی و همچنین در مورد رضایت از موزه‌ها نگاه مثبتی ندارند و یا خنثی هستند (نتایج آزمون دوجمله‌ای را ببینید).

جدول ۲۵. ضریب همبستگی معنادار بین مدیریت میراث فرهنگی افغانستان با رضایت از مدیریت موزه‌ها

Table 25. Significant correlation coefficient between the management of Afghan cultural heritage and satisfaction with the management of museums.

مدیریت میراث فرهنگی افغانستان	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	+۰.۳۴
تعداد	۲۵۲
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰۰
مدیریت میراث فرهنگی افغانستان	
(r) ضریب همبستگی اسپیرمن	+۰.۴۴
تعداد	۹۸
(P) فاصله اطمینان	۰.۰۰۰

اقدامات بایسته نهادهای بین‌المللی

حفاظت و حمایت از میراث فرهنگی یک مسأله بسیار مهم است که نیازمند توجه و تلاش مستمر دولت‌ها و جوامع برای اجرای قوانین و توافق‌نامه‌های مرتبط است. عدم اجرای مؤثر قوانین و توافق‌نامه‌های بین‌المللی ممکن است به دلایل مختلفی باشد، از جمله شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی؛ در صورتی که دولت‌ها ناتوانی یا عدم تمایل به اجرای تعهدات خود را نشان دهند این می‌تواند منجر به نقض حقوق فرهنگی و خسارت به میراث فرهنگی مشترک جهانی شود. برای مقابله با این مشکل، نهادها و سازمان‌های مرتبط باید با همکاری بین‌المللی، فشار بر دولت‌ها و ایجاد مکانیسم‌هایی برای انجام نظارت و اعمال مجازات مؤثر بر علیه نقض‌کنندگان این تعهدات، تلاش کنند. در مورد کشورهایی مانند افغانستان که در گذشته و در حال حاضر با مشکلات امنیتی و سیاسی روبه‌رو هستند،

ایجاد و حفظ سازوکارهایی برای حفاظت از میراث فرهنگی آنها بسیار اساسی است (تقی‌زاده، ۱۳۹۱). این اقدامات می‌تواند به‌عنوان یک عنصر مهم در فرآیند بازسازی و توسعه پایدار کشورها در زمان‌های پس از بحران، نقش بسیار مؤثری ایفا کند. به‌طور کلی، تأمین حفاظت و حمایت از میراث فرهنگی نیازمند همکاری بین‌المللی، تعهد سیاسی و اقدامات عملی مستمر است تا این میراث برای نسل‌های آینده حفظ شود (ممتاز، ۱۳۹۱).

نهاد‌های بین‌المللی نقش مهمی در حفاظت از میراث باستانی جهان دارند. این نهادها تلاش می‌کنند تا با همکاری کشورها و سازمان‌های محلی، اقدامات لازم را برای حفظ و محافظت از آثار باستانی به عمل آورند (خسروی و همکاران، ۱۳۹۶).

در مجموع این نهادها در ترویج آگاهی عمومی، پژوهش‌های علمی، تدوین قوانین و مقررات حفاظتی، همکاری بین‌المللی و پشتیبانی مالی و فنی در زمینه حفاظت از میراث باستانی با هم همکاری می‌کنند (Cassar et al., 2015).

باستان‌شناسی و حفاظت از میراث فرهنگی از جمله حوزه‌های مهم همکاری‌های بین‌المللی هستند. برخی از اقدامات قابل انجام توسط نهادهای بین‌المللی عبارتند از: تشخیص و تعیین مناطق باستانی و میراث فرهنگی در سراسر جهان به‌منظور حفاظت و مراقبت از آنها، ارائه کمک‌های مالی و فنی به کشورها برای حفاظت، مرمت و بازسازی آثار باستانی و میراث فرهنگی، برگزاری دوره‌های آموزشی و کارگاه‌ها درخصوص تکنیک‌ها و روش‌های حفاظت و مرمت آثار باستانی به‌منظور آموزش متخصصان محل، ترویج اهمیت حفاظت و ارزش آثار باستانی و میراث فرهنگی از طریق رسانه‌ها، نشریات و رویدادها به‌منظور جذب توجه عمومی و مدیریت پایدار آنها، تقویت همکاری و تبادل اطلاعات بین کشورها در زمینه حفاظت و مرمت باستان‌شناسی و میراث فرهنگی، تدوین و تحقق قوانین و مقررات بین‌المللی در زمینه حفاظت و مدیریت آثار باستانی و میراث فرهنگی، تشدید تلاش‌ها برای مبارزه با قاچاق غیرقانونی آثار باستانی و میراث فرهنگی و تحکیم همکاری بین‌المللی در این زمینه، ایجاد طرح‌ها و راهکارهای حفاظتی در مواجهه با بحران‌های طبیعی، جنگ و تهدیدهای دیگر که به آثار باستانی و میراث فرهنگی آسیب می‌رساند. با این حال، باید توجه داشت که نهادهای بین‌المللی نمی‌توانند همه چیز را در خصوص حفاظت و مرمت میراث فرهنگی انجام دهند و نیاز به همکاری مشترک بین کشورها و نهادهای داخلی نیز وجود دارد.

تحلیل یافته‌های پژوهش

در این بخش به تحلیل یافته‌های تحقیق پرداخته و ارتباط آن‌ها با وضعیت امروز میراث فرهنگی افغانستان مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین، تطبیق این یافته‌ها با نظرات مطرح‌شده در پیشینه پژوهش انجام خواهد شد.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که وضعیت میراث فرهنگی افغانستان به‌دلیل مشکلات امنیتی، سیاسی و اقتصادی به‌شدت بحرانی است. شرایط ناپایدار در این کشور منجر به تخریب گسترده آثار باستانی و فرهنگی شده و مدیریت ضعیف در حفاظت از این میراث، به این مشکلات دامن زده است. عواملی مانند ضعف در ساختار مدیریتی، کمبود بودجه، و عدم آگاهی عمومی از اهمیت میراث فرهنگی از جمله مشکلات اصلی هستند که در یافته‌های این تحقیق برجسته شده‌اند.

یکی از نکات مهم در تحلیل یافته‌ها، تفاوت در نگرش میان عموم مردم و متخصصان است. نتایج نشان می‌دهد که عموم مردم به‌دلیل نداشتن اطلاعات کافی، وضعیت موجود را بهتر از آنچه هست ارزیابی می‌کنند، درحالی‌که متخصصان با نگاه دقیق‌تر و واقع‌بینانه‌تر به نقاط ضعف جدی در مدیریت و حفاظت از میراث فرهنگی افغانستان اشاره دارند. این تفاوت نگرش نشان‌دهنده نیاز به افزایش آگاهی عمومی و فرهنگ‌سازی مناسب در جامعه است تا اهمیت واقعی میراث فرهنگی درک شود.

حفاظت و حمایت از میراث فرهنگی یک مسأله بسیار مهم است که نیازمند توجه و تلاش مستمر دولت‌ها و جوامع برای اجرای قوانین و توافق‌نامه‌های مرتبط است. عدم اجرای موثر قوانین و توافق‌نامه‌های بین‌المللی، همان‌طور که در یافته‌های تحقیق نیز اشاره شد، به دلایل مختلفی از جمله شرایط اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی اتفاق می‌افتد. در افغانستان، عدم توانایی یا تمایل دولت به اجرای تعهدات خود در حفاظت از میراث فرهنگی منجر به نقض حقوق فرهنگی و خسارت به میراث فرهنگی مشترک جهانی شده است.

برای مقابله با این مشکلات، نهادها و سازمان‌های مرتبط باید با همکاری بین‌المللی و فشار بر دولت‌ها، مکانیسم‌هایی برای نظارت و اعمال مجازات مؤثر بر علیه نقض‌کنندگان این تعهدات ایجاد کنند. یافته‌های این پژوهش نیز بر اهمیت همکاری‌های بین‌المللی در حفاظت از میراث فرهنگی افغانستان تأکید دارد و نشان می‌دهد که این همکاری‌ها می‌تواند نقش بسزایی در حفظ و بازسازی آثار تاریخی ایفا کند.

مطالعه پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که نویسندگان پیشین بارها بر اهمیت توجه به میراث فرهنگی به‌عنوان یک عنصر اساسی در هویت ملی و تاریخی کشور تأکید کرده‌اند. در این تحقیق نیز این اهمیت تأیید شده و مشخص شده است که با تقویت سیستم‌های مدیریتی و افزایش سطح آگاهی عمومی می‌توان به حفاظت مؤثرتر از این میراث دست یافت. علاوه بر این، بحران‌های مداوم و عدم توجه کافی به برنامه‌ریزی‌های بلندمدت همچنان به‌عنوان چالش‌های اصلی باقی مانده‌اند.

نهادهای بین‌المللی نیز نقش مهمی در حفاظت از میراث فرهنگی افغانستان دارند. این نهادها با ارائه کمک‌های مالی و فنی، آموزش متخصصان محلی، و ترویج اهمیت حفاظت از میراث فرهنگی از طریق رسانه‌ها و رویدادها، تلاش می‌کنند تا توجه عمومی و جهانی به حفاظت از این میراث جلب شود. این اقدامات در شرایط بحرانی افغانستان بسیار حیاتی است و می‌تواند به‌عنوان یک عنصر مهم در فرآیند بازسازی و توسعه پایدار کشور نقش ایفا کند.

در نهایت، تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که حفاظت از میراث فرهنگی افغانستان نیازمند همکاری بین‌المللی، تعهد سیاسی و اقدامات عملی مستمر است. بدون این اقدامات، حفظ این میراث ارزشمند در برابر تهدیدهای متعدد، به ویژه در شرایط بحرانی فعلی، امکان‌پذیر نخواهد بود. این تحقیق تأیید می‌کند که برای حفاظت مؤثر از میراث فرهنگی، باید به تقویت سیستم‌های مدیریتی، افزایش آگاهی عمومی، و ایجاد همکاری‌های بین‌المللی توجه ویژه‌ای داشت.

نتیجه‌گیری

طرح موضوع حمایت و حفاظت از میراث فرهنگی به‌طور کلی در افغانستان که سالیان متمادی درگیر جنگ‌های طاقت‌فرسای داخلی بوده و دولت و مردم آن مجال کمتری برای اندیشیدن به میراث فرهنگی خود داشته‌اند از اهمیت به‌سزایی برخوردار است. براساس گزارش‌هایی که نهادها و ارگان‌های مسئول در زمینه میراث فرهنگی در افغانستان ارائه کرده‌اند در طول این سال‌ها با به تاراج رفتن و غارت شدن موزه‌های این کشور هزاران قطعه از آثار باستانی آن به سرقت رفته در بازارهای مختلف جهان به فروش رسیده‌اند. آن دسته از آثار باستانی که قابل انتقال و فروش نبوده‌اند نیز از تاراج و تخریب در امان نمانده و بعضاً همچون مجسمه‌های بودا در بامیان اسیر تفکرات تمدن ستیز گردیده و نابود شده‌اند. پس از سقوط رژیم طالبان نیز حضور نیروهای خارجی و هجوم سیل‌آسای ارزش‌های غربی در قالب دموکراسی با سلاح رسانه بخش دیگری از میراث فرهنگی این کشور (میراث فرهنگی ناملموس) را هدف قرار داده است. این همه در حالی صورت گرفته است که اسناد بین‌المللی متعدد در رابطه با میراث فرهنگی به تصویب رسیده و در حال اجرا می‌باشند. وقوع این حوادث آن هم با موجودیت این اسناد گواه

این ادعا است که کنوانسیون‌ها و قواعد بین‌المللی موجود در میدان عمل با چالش‌هایی مواجه بوده‌اند و هستند که مانع از تطبیق آن‌ها در حفاظت و حمایت از میراث فرهنگی شده است. یکی از وجوه اهمیت این پژوهش نیز توجه آن به چالش‌های مذکور، شناسایی و تحلیل آنها می‌باشد که البته این امر همراه با ارائه راهکارهایی در راستای رفع این نقیصه خواهد بود.

مبتنی بر تحلیل‌های کمی صورت گرفته از این پژوهش می‌توان گفت که عموم مردم افغانستان تقریباً به اندازه نخبگان در مورد میراث فرهنگی افغانستان شناخت دارند. این افراد تقریباً به اندازه نخبگان به لزوم حفظ میراث فرهنگی کشور نیز اذعان دارند؛ اما آگاهی کافی از مدیریت و وظایف مدیریتی سازمان میراث فرهنگی ندارند. تا به این جا این مسئله از دو جهت قابل تأمل است؛ اول این که از یک جامعه متخصص و یا فعال در حوزه خاص انتظار می‌رود که دانش و شناختی تخصصی‌تر و عمیق‌تری در حوزه تخصصی خود داشته باشد، این درحالی است که در جامعه فعال در حوزه میراث فرهنگی افغانستان ما شاهد تفاوت معناداری با دانش عموم افراد نیستیم. در واقع مردم نمی‌توانند دانش و آگاهی درخور توجهی از میراث فرهنگی افغانستان طلب کنند. این درحالی است که مردم افغانستان نگرش درستی نسبت به میراث فرهنگی افغانستان ندارند. مردم آگاهی چندانی در مورد وظایف این سازمان و چگونگی حفاظت میراث خود ندارند. دوم این که عموم افراد افغانستان از وظایف حوزه مدیریتی سازمان میراث فرهنگی آگاهی ندارند؛ و در نتیجه از وظایف خود در قبال این سازمان نیز شناختی ندارند. علاوه بر این، نه مردم و نه متخصصان حوزه میراث فرهنگی آگاهی قابل توجهی در مورد وظایف مدیریتی مدیران موزه‌های کشور ندارند. در گام بعدی، تحلیل‌های کمی نشان داد که نه مردم و نه افراد متخصص در حوزه میراث فرهنگی در مورد توسعه پایدار افغانستان و نقش آن در حوزه‌های مرتبط با میراث فرهنگی کشور از دانش کافی برخوردار نیستند. این درحالی است که عموم مردم افغانستان آگاهی کافی در مورد تخریب و بحران موجود در میراث فرهنگی افغانستان را دارند. بر اساس این تحلیل‌های کمی می‌توان گفت بزرگ‌ترین مشکل افغانستان در مرحله اول بحران مدیریتی در تمام زمینه‌ها از جمله مدیریت میراث فرهنگی است و به طبع آن کمبود آموزش درست و اصولی است. آموزش هم به مردم در مورد ماهیت میراث فرهنگی، نقش و وظایف سازمان‌ها و مدیران مربوطه در قبال مردم و میراث فرهنگی و همین‌طور نقش و وظیفه مردم در جامعه و در قبال میراث فرهنگی به‌عنوان یک شهروند و صاحب اصلی این میراث ملی است. علاوه بر این، مشکل مهم دیگر افغانستان کمبود دانش حرفه‌ای و روزآمد متخصصان این حوزه است.

در این مقاله به‌طور جامع به بررسی وضعیت میراث فرهنگی در افغانستان پرداخته شد. نتایج نشان می‌دهد که وضعیت مدیریت میراث فرهنگی با چالش‌های جدی مواجه است. مدیریت فعلی به دلیل نبود نظارت کافی، کمبود بودجه، و ضعف در برنامه‌ریزی به تضعیف فرآیندهای حفاظت و نگهداری از میراث فرهنگی منجر شده است. این مشکلات موجب شده که افراد عمومی وضعیت مدیریت را نسبتاً مطلوب‌تر از آنچه واقعاً هست ارزیابی کنند، درحالی که متخصصان با دیدگاهی واقع‌بینانه‌تر، وضعیت را بحرانی‌تر تشخیص داده‌اند. این اختلاف ارزیابی، نشان‌دهنده نیاز فوری به بازنگری اساسی در سیستم مدیریت میراث فرهنگی است.

همچنین، تخریب و بحران‌های جدی که میراث فرهنگی افغانستان را تهدید می‌کند، از جمله مسائلی است که هم عموم مردم و هم متخصصان بر آن توافق دارند. جنگ‌ها، ناامنی‌های داخلی، و عدم حمایت کافی از سوی نهادهای دولتی و بین‌المللی، منجر به تخریب گسترده آثار تاریخی و فرهنگی شده است. با وجود آگاهی از این تهدیدها، اقدامات کافی برای جلوگیری از این روند تخریبی صورت نگرفته است، و این بحران‌ها باید با اولویت بالا مورد توجه قرار گیرند.

اختلاف نگرشی میان عموم مردم و متخصصان یکی دیگر از نکات کلیدی است که در این مقاله بررسی شد. عموم مردم به دلیل فقدان برنامه‌های آموزشی و فرهنگ‌سازی مناسب، اهمیت واقعی میراث فرهنگی را به درستی

درک نکرده‌اند. از سوی دیگر، متخصصان با درک عمیق از اهمیت استراتژیک، فرهنگی و تاریخی این میراث، بر لزوم حفظ و نگهداری آن تأکید می‌کنند. بنابراین، برای ایجاد تغییر سازنده در نگرش عمومی، اجرای برنامه‌های آموزشی و آگاهی‌بخشی منسجم ضروری است تا دانش عمومی نسبت به اهمیت میراث فرهنگی افزایش یابد. برای بهبود وضعیت میراث فرهنگی در افغانستان، چند راهکار پیشنهاد می‌شود. نخست، تقویت سیستم مدیریت میراث فرهنگی از طریق بازنگری در قوانین، به‌کارگیری کارشناسان مجرب، و تخصیص منابع مالی و انسانی بیشتر ضروری است. همچنین، افزایش آگاهی عمومی از طریق برنامه‌های آموزشی و رسانه‌ای می‌تواند به تغییر نگرش عمومی و ایجاد فرهنگ حفاظت از میراث فرهنگی کمک کند. در نهایت، همکاری‌های بین‌المللی با توجه به اهمیت جهانی برخی از آثار تاریخی افغانستان می‌تواند نقش حیاتی در حفاظت و بازسازی این میراث ایفا کند. در نتیجه‌گیری نهایی، می‌توان گفت که وضعیت میراث فرهنگی افغانستان به شدت بحرانی است و نیازمند توجه فوری و اقدامات گسترده است. تفاوت‌های نگرشی میان عموم مردم و متخصصان، مشکلات مدیریتی و اجرایی و تهدیدات جدی مانند جنگ و ناامنی، همگی این وضعیت را پیچیده‌تر کرده‌اند. با این حال، با اعمال تغییرات لازم در سیستم مدیریت، تقویت همکاری‌های بین‌المللی، و ارتقای سطح آگاهی عمومی، می‌توان از این میراث ارزشمند حفاظت کرده و آن را برای نسل‌های آینده حفظ نمود.

افغانستان، با داشتن تاریخ و فرهنگ غنی که به هزاران سال پیش بازمی‌گردد، میراث فرهنگی بسیار ارزشمندی را در خود جای داده است. این کشور، محل تلاقی تمدن‌های بزرگی چون هند، ایران، چین و مغول بوده و به‌عنوان بخشی از جاده ابریشم، نقش مهمی در تجارت و تبادل فرهنگی بین شرق و غرب داشته است. با این حال، افغانستان در دهه‌های اخیر با بحران‌های متعددی چون: جنگ، قحطی (حفریات)، حوادث طبیعی، فرسایش (عدم نظارت و رسیدگی) و نندالیسم مواجه بوده که عمدتاً بحران‌های یاد شده تهدیدات بزرگ و جدی برای میراث فرهنگی این کشور به‌شمار می‌روند. حفاظت از میراث فرهنگی افغانستان نه تنها برای حفظ هویت فرهنگی و تاریخی افغانستان ضروری است، بلکه می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای ترویج صلح، ثبات و توسعه پایدار نیز عمل کند؛ بنابراین آنچه بحران مدیریتی در افغانستان و به‌طور خاص بحران مدیریت میراث فرهنگی را از بین می‌برد، وجود یک جامعه مدنی فارغ از قبیله‌گرایی و جلوگیری از استیلای یک قبیله بر سایر قبایل است. افغانستان به جامعه‌ای مدنی و ملی‌گرا نیاز دارد که حس ملیت را در افراد تقویت کند. قومیت‌گرایی افغانستان را به دامن نه تنها جنگ و ناامنی کشانده بلکه در طی مبارزه‌های بی‌امن داری‌ها و موارث فرهنگی هر قبیله را در معرض حمله و نابودی توسط سایر قبایل قرار می‌دهد. یک جامعه مدنی با مدیریت درست و تعریف حق و حقوق شهروندی و در مقابل آن حق و حقوق دولتی می‌تواند با برقراری عدالت و دموکراسی به این بحران خاتمه دهد.

سپاسگزاری

در پایان نویسندگان بر خود لازم می‌دانند از داوران ناشناس نشریه که با نظرات ارزشمند خود به غنای متن مقاله افزودند، قدردانی نمایند.

درصد مشارکت نویسندگان

این مقاله برگرفته از رساله دکتری فرهاد شمال با عنوان ((تحلیلی بر بحران‌های میراث فرهنگی افغانستان (چالش‌ها و اقدامات)) است که در تاریخ ۲۸-۶-۱۴۰۳ در دانشگاه تهران دفاع شده است. میزان مشارکت یکسان است.

تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافی میان نویسندگان وجود ندارد. کلیه منابع مالی این نوشتار توسط پژوهشگران تهیه شده است.

کتابنامه

- امینی، اکبر بهدا، (۱۳۶۱). *مجموعه مقالات ششمین سمینار بین‌المللی مطالعات کوشانی*. مرکز باستان‌شناسی. کابل: مطبوعه دولتی.
- تقی‌زاده، زکیه. (۱۳۹۱). «مبانی حقوقی حمایت از اموال فرهنگی و تاریخی در مخاصمات مسلحانه و پس از آن». *مجموعه مقالات حمایت از اموال تاریخی و فرهنگی در حقوق بین‌الملل*، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوق شهر دانش
- جمالی، حمیدرضا، (۱۳۸۷). «تنوع فرهنگی: میراث مشترک بشریت». *مطالعات میان فرهنگی*، ۷.
- چراغچی، سوسن، (۱۳۷۹). «منشورهای بین‌المللی در حفاظت از میراث فرهنگی». *هنر و معماری اثر*، ۳۱ و ۳۲: ۱۱۴-۱۲۹. <https://journal.richt.ir/athar/article-1-180-fa.html&sw>
- خسروی، حسن؛ و سلطان قیس، فرید، (۱۳۹۶). «حمایت از اموال فرهنگی و تاریخی در حقوق بین‌الملل با نگاهی بر اقدام دیوان بین‌المللی کیفری در کشور مالی». *مطالعات میان فرهنگی*، ۱۲ (۳۳): ۱۹۰-۱۶۵. DOR: 20.1001.1.17358663.1396.12.33.6.0
- زحمتکش، مجید؛ و آرش‌پور، علیرضا، (۱۳۹۶). «راهکارهای حمایتی حقوق بین‌الملل عرفی از اموال فرهنگی در زمان مخاصمات مسلحانه». *مطالعات حقوقی*، ۹ (۱): ۱۷۴-۱۴۱. <https://dx.doi.org/10.22099/jls.2017.4102>
- شمال، فرهاد، (۱۳۹۲). *تقش راه‌بریشم در تیلور فرهنگ و تمدن باختر زمین*. محل نشر: کابل افغانستان مطبوعه وزارت تحصیلات عالی افغانستان
- کیهان‌پور، محسن، (۱۳۹۷). «فرهنگ‌تخریب یا تخریب‌فرهنگی...! بررسی نمونه‌هایی از رفتارهای فرهنگی به‌عنوان عوامل مخرب در آثار تاریخی فرهنگی ایران». *باغ نظر*، (۱۵): ۶۴-۵۲. <https://dx.doi.org/10.22034/bagh.2018.69479>
- محمدشفیعی، حسن؛ کریمی‌فرد، لیلی؛ رضاخانی، ژیلای؛ و خان‌محمدی آق‌کند، محمدعلی (۱۴۰۲). «واکوی رفتار برخی گردشگران در مکان‌های تاریخی، وندالیست یا بیان حس دل‌بستگی به مکان (موردپژوهی: یادگاری نویسی‌های سی و سه پل، اصفهان)». *گردشگری فرهنگ*، ۴ (۱۳): ۶-۱۳. <https://civilica.com/doc/1731947>
- مظفری، محمد حسین، (۱۳۷۶). «حقوق حفظ میراث فرهنگی». *نامه فرهنگ*، ۲۷.
- ممتاز، جمشید، (۱۳۹۱). «یونسکو و تدوین و توسعه حقوق بین‌الملل در حمایت از اموال فرهنگی». *مجموعه مقالات همایش حمایت از اموال فرهنگی و تاریخی در حقوق بین‌الملل*، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش، چاپ اول.

- Amini, A. B., (1982). *Collection of articles from the Sixth International Seminar on Kushan Studies*. Archaeological Center. Kabul: State Press. (in Persian)

- Bouchenaki, M., (2020). "Safeguarding the Buddha statues in Bamiyan and the sustainable protection of Afghan cultural heritage". *The Future of the Bamiyan Buddha Statues: Heritage Reconstruction in Theory and Practice*, 19-30. https://doi.org/10.1007/978-3-030-51316-0_2
- Cassar, B. & Noshadi, S., (2015). *Keeping history alive: safeguarding cultural heritage in post-conflict Afghanistan*. United Nations Educational, Scientific and cultural organization. ISBN 978-92-3-100064-5
- Cheraghi, S., (2000). "International Charters for the Protection of Cultural Heritage". *Quarterly Journal of Art and Architecture Asar*, 31 & 32: 114-129. <https://journal.richt.ir/athar/article-1-180-fa.html&sw=>. (in Persian)
- Conant, J., (2012). *Staying Roman: Conquest and Identity in Africa and the Mediterranean, 439-700*. Cambridge; New York: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-19697-0. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139048101>
- Dupree, N. H., (2002). "Cultural heritage and national identity in Afghanistan". *Third World Quarterly*, 23(5): 977-989. <https://doi.org/10.1080/0143659022000028549>
- Hakimi, A., (2023). "A study of Afghan architecture heritage and conservation efforts in Afghanistan". *Journal of Architectural Conservation*, 29(2): 105-121. <https://doi.org/10.1080/13556207.2022.2102322>
- Jamali, H. R., (2008). "Cultural Diversity: A Shared Heritage of Humanity" *Intercultural Studies*, 7. (in Persian)
- Karaucak, M., Steiniger, D. & Boroffka, N., (2021). "A remote sensing-based survey of archaeological/heritage sites near Kandahar, Afghanistan through publicly available satellite imagery". *Plos one*, 16(11): e0259228. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0259228>
- Keyhanpour, M., (2018). "Culture of Destruction or Destructive Culture...! An Examination of Cultural Behaviors as Destructive Factors in Iran's Historical Cultural Works". *Bagh-e Nazar*, (15) 64: 41-52. <https://dx.doi.org/10.22034/bagh.2018.69479> (in Persian)
- Khasrovi, H. & Sultan Qais, F., (2017). "Protection of Cultural and Historical Properties in International Law with a Focus on the Actions of the International Criminal Court in Mali". *Quarterly Journal of Intercultural Studies*, 12 (33): 165-190. DOR: [20.1001.1.17358663.1396.12.33.6.0](https://doi.org/10.17358663.1396.12.33.6.0) (in Persian)
- Meharry, J. E., (2020). "Nationalism, politics and the practice of archaeology in Afghanistan: a case study of Bamiyan". *Heritage as Aid and Diplomacy in Asia*, 1919: 226. <https://doi.org/10.1355/9789814881166-010>
- Mohammadi Shafiei, H., Karimi Fard, L., Reza Khani, Zh. & Khan Mohammadi Aghkand, M. A., (2023). "Analyzing the Behavior of Some Tourists at Historical Sites: Vandalism or Expression of Attachment to Place (Case Study: Graffiti on the Si-o-se-pol, Isfahan)". *Cultural tourism*, 6-13: 2023. <https://civilica.com/doc/1731947/> (in Persian)
- Momtaz, J., (2012). "UNESCO and the Formulation and Development of International Law in Support of Cultural Property". *Collection of Articles from the Conference on the Protection of Cultural and Historical Property in International Law*, Institute for Legal Studies and Research, First Edition. (in Persian)
- Mozaffari, M. H., (1997). "The Rights of Cultural Heritage Preservation". *Culture Letter*, 27. (in Persian)

- Mulholland, R., (2023). "Culture, Education and Conflict: The Relevance of Critical Conservation Pedagogies for Post-conflict Afghanistan". *Studies in Conservation*, 68(3): 283-297. <https://doi.org/10.1080/00393630.2022.2025706>
- Rider, J., Skillings, D. & De Taisne, F., (2020). "The Role of Culture in Post-Emergency Reconstruction: Case Studies from Afghanistan, Pakistan and Indonesia". *Asian Affairs*, 51(3): 621-641. <https://doi.org/10.1080/03068374.2020.1794557>
- Samimi, S. A. B. & Maraschin, C., (2023). "Built heritage and urban spatial configuration: the case of Herat, Afghanistan". *GeoJournal*, 88(2): 2101-2120. <https://doi.org/10.1007/s10708-022-10738-w>
- Sarwari, A. Y., (2024). "Internal Factors Affecting the Emergence of the Existence Cause and Survival of Afghanistan". *International Journal of Asian and African Studies*, 3(1): 01-08. <https://doi.org/10.32996/ijaas.2024.3.1.1>
- Shamal, F., (2013). *The Role of the Silk Road in the Manifestation of Culture and Civilization in the West*. Publisher: Kabul, Afghanistan, Ministry of Higher Education Printing House. (in Persian)
- Taghizadeh, Z., (2012). "Legal Foundations for the Protection of Cultural and Historical Properties in Armed Conflicts and Afterward". *Collection of Articles on the Protection of Historical and Cultural Properties in International Law*, Institute of Legal Studies and Research, Shahr Danesh. (in Persian)
- Taniguchi, Y. & Cotte, M., (2022). *The Wall Paintings of Bamiyan*. Afghanistan: Technology and Materials.
- Zahmatkesh, M. & Arash Poor, A., (2017). "Supportive Measures of Customary International Law for Cultural Property during Armed Conflicts". *Legal Studies*, 9 (1): 141-174. <https://dx.doi.org/10.22099/jls.2017.4102> (in Persian)